

รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อ
ตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน

THE DEVELOPMENT OF WOMEN'S PARTICIPATION ON THE
PRODUCTS TO PROMOTE TOURISM IN THE COMMUNITY

โครงการย่อยภายใต้ชุดโครงการ : การพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนในการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ได้รับการจัดสรรงบประมาณวิจัย ประจำปี 2547

จำนวน 359,600 บาท

หัวหน้าโครงการ อุดลวรรณ อยู่สุข

ผู้ร่วมโครงการ พสุนิต สารมาศ

ปวีณา ฉัตรสูงเนิน

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์

31 สิงหาคม 2551

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน” อยู่ภายใต้ชุดโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ได้รับการสนับสนุนทุนการวิจัยจากสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปีงบประมาณ 2547

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการวิจัย ขอขอบคุณ รศ.ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี หัวหน้าชุดโครงการและคณะที่ปรึกษาทุกท่านที่ได้ให้โอกาส ให้ข้อเสนอแนะและคำแนะนำในการทำงานวิจัย ขอขอบคุณวิทยากรทุกท่านที่ได้ฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มสตรีที่ดช้าง ขอขอบคุณน้องก้อย ที่ได้ช่วยติดต่อประสานงานและร่วมลงพื้นที่โครงการวิจัย รวมไปถึงบุคลากรจากสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตรมหาวิทยาลัยแม่โจ้ทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการดำเนินการด้านเอกสาร ทำยนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณชาวบ้านกีดช้าง โดยเฉพาะกลุ่มสตรี นำโดยคุณครูพิกุล แม่นำนันบัวจัน ตลอดจนสตรีชาวกีดช้างทุกท่านที่ไม่อาจเอ่ยนามได้หมด ที่ได้ให้ความเป็นกันเอง ให้กำลังใจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเสมือนคณะผู้วิจัยเป็นลูกเป็นหลาน ทำให้โครงการวิจัยนี้ได้บรรลุวัตถุประสงค์และสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

อุบลวรรณ อยู่สุข

พสุนิต สารมาศ

ปวีณา จัตรสูงเนิน

สารบัญเรื่อง

	หน้า
สารบัญเรื่อง	ก
สารบัญตาราง	ข
สารบัญภาพ	ค
บทคัดย่อ	1
ABSTRACT	3
บทที่ 1 บทนำ	5
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	5
วัตถุประสงค์ของโครงการ	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดการมีส่วนร่วม	8
แนวคิดธุรกิจชุมชน	10
แนวคิดสตรีกับการพัฒนาชุมชน	12
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16
กรอบแนวคิดในการดำเนินโครงการ	21
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	22
- สถานที่ดำเนินโครงการวิจัย	22
- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	22
กระบวนการในการดำเนินโครงการ	22
การประเมินผลโครงการ	23
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	24
การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน	24
การดำเนินการ	31
การประเมินผล	47
บทที่ 5 สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	51
สรุปผล	55

อภิปรายผล	58
ข้อเสนอแนะ	62
บรรณานุกรม	65
ภาคผนวก	71
ภาคผนวก ก	72
ภาคผนวก ข	77

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของเพศของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์	27
2	จำนวนและร้อยละของอายุของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์	28
3	จำนวนและร้อยละของอาชีพของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์	28
4	จำนวนและร้อยละของรายได้ของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์	29
5	จำนวนและร้อยละของการได้รับทราบข่าวสารของโครงการวิจัยของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์	30
6	สาเหตุในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย	30
7	จำนวนและร้อยละของสาเหตุในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์	27
8	จำนวนและร้อยละของรายได้ของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์	27
9	จำนวนและร้อยละของการลงคะแนนเสียงของกลุ่มสตรีบ้านเมืงกิดในการคัดเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน	40
10	จำนวนและร้อยละในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยวในชุมชน	48
11	จำนวนและร้อยละของการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มสตรีเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย	49
12	จำนวนและร้อยละของการประเมินผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน	50

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 การศึกษาดูงานการทำกระดาษมูลช้าง	73
ภาพที่ 2 การศึกษาดูงานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่	73
ภาพที่ 3 การประชุมเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์	74
ภาพที่ 4 การลงคะแนนเสียงเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์	74
ภาพที่ 5 การฝึกอบรมการทำผลิตภัณฑ์จากด้ายและผ้าทอ	75
ภาพที่ 6 การฝึกอบรมการทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่	75
ภาพที่ 7 ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการฝึกอบรมของกลุ่มสตรีบ้านเมืองกีด	76
ภาพที่ 8 วิสาหกรรฝึกอบรมช่องทางการตลาด	76
ภาพที่ 9 วิสาหกรรฝึกอบรมเทคนิคในการรวมกลุ่มเพื่อทำธุรกิจชุมชน	77
ภาพที่ 10 การมอบเกียรติบัตรแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม	77

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน
เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน

THE DEVELOPMENT OF WOMEN'S PARTICIPATION ON THE
PRODUCTS TO PROMOTE TOURISM IN THE COMMUNITY

อุบลวรรณ อยู่สุข¹ พสุนิต สารมาศ² ปวีณา จัตรสูงเนิน¹

UBONWAN YOOSUK PHASUNIT SARAMAS PAWEENA CHATSOONGNERN

¹มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ แพร่ 54140

²คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ 50290

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา ความต้องการและศักยภาพของสตรีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน รวมทั้งเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน และประเมินผล โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการวิจัย แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การดำเนินการ และการประเมินผล สำหรับพื้นที่ในการดำเนินการวิจัยคือชุมชนบ้านเมืองกีด ตำบลกีดช้าง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีกลุ่มสตรีที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยจำนวน 72 คน ผลการวิจัยมีดังนี้

สตรีที่เข้าร่วมโครงการ ส่วนใหญ่ทำการเกษตรและมีรายได้ต่ำกว่า 4,001 บาทต่อเดือน โดยรับทราบข่าวสารของโครงการวิจัยจากการประชาสัมพันธ์ของชุมชน จากญาติหรือเพื่อนบ้าน จากคณะผู้วิจัย และจากผู้นำสตรี ตามลำดับ และส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการเนื่องจากต้องการมีรายได้เสริม และต้องการมีความรู้ด้านวิชาชีพ โดยปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรี ได้แก่ภาวะผู้นำ และการบรรลุผลสำเร็จของเป้าหมาย

กลุ่มสตรีได้นำเสนอผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ กล้วยช้างและ ผ้าทอ เพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนในเบื้องต้น และได้คัดเลือกโดยใช้เทคนิค SWOT Analysis และการศึกษาดูงานการผลิต

และการตลาดยังแหล่งผลิตจริง ในที่สุดจึงได้ตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน และได้ดำเนินฝึกอบรมกระบวนการผลิตกระบวนการกลุ่มและช่องทางการตลาด ตลอดจนนำสินค้าที่ผลิตไปทดลองจำหน่าย ณ ศูนย์กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทำให้กลุ่มสตรีทราบถึงความต้องการและแนวโน้มของตลาดผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน และยังสะท้อนให้เห็นจุดเด่น จุดด้อย ของผลิตภัณฑ์ในเชิงเปรียบเทียบ รวมทั้งยังได้รับประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ

การประเมินผลแบ่งเป็น 2 ส่วนคือการประเมินผลการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีและการประเมินผลผลิตภัณฑ์ ด้านการประเมินผลการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรี พบว่าเข้าร่วมในขั้นตอนปฏิบัติ และขั้นตอนการคิดและวางแผนสูงกว่าขั้นตอนอื่น ส่วนการเข้าร่วมขั้นตอนการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง โดยภาพรวมกลุ่มสตรีเข้าร่วมกิจกรรมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ในด้านการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มสตรีเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน พบว่ามีการแสดงความคิดเห็นระดับสูงในขั้นตอนการประเมินผล การคัดเลือกผลิตภัณฑ์ การฝึกอบรมผลิตภัณฑ์ และการศึกษาดูงาน โดยเฉพาะ การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มสตรีเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน อยู่ในระดับสูง

สำหรับการประเมินผลิตภัณฑ์พื้นบ้านพบว่ากลุ่มสตรีเห็นว่าผลิตภัณฑ์ตอบสนองต่อการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง มีโอกาสเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่างยั่งยืน เหมาะสมเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน และมีความสวยงาม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ส่วนประเด็นแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชุมชน และด้านความคิดสร้างสรรค์ ถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะการประเมินผลของกลุ่มสตรีที่มีต่อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน จัดอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ได้แก่การขาดแหล่งเงินทุน ขาดระบบการจัดการกลุ่ม การแบ่งปันรายได้ที่ไม่แน่นอน และการขาดตลาดรองรับ

ABSTRACT

The objective of this research is to study the problem, need and potential of women to develop native products, including the development of women's participation on the products to promote tourism in the community and evaluation. The process of cooperative operative research is used as the tool of research. The process is divided into three steps. Those are study and analyze community, process, and evaluation. The area for research process is Ban Maung Geud community, Geud Chang district, Chiang Mai province. There are 72 volunteers joined this research project. The result of research is mentioned below.

Most of women who joined the project are farmer and has income below 4,001 Bath per month. They acknowledge the news of research project from community's announcement, cousins, neighbors, group of researchers, and women's leader accordingly. Most of them attend the project for additional income and vocational knowledge. The key factors that influence the women's success are leadership and goal achievement.

The women group has presented products made from bamboo, elephant's feces, and woven clothes to be community's products basically. The products are selected using SWOT analysis, tour of inspection and marketing at the real source. Finally, bamboo product is selected as community's product. The researcher has trained the production process, group process, and marketing include selling the sample products at Department of Industrial promotion Chiang Mai. This makes the women group know the need and tendency of native product market and feedback about strength and weakness of the product comparatively. In addition, they also receive experience in running community's business systematically.

About an evaluation, it is separate into two parts. The first part is the evaluation of women's participation. It is found that the step of practice and planning is higher than the other step. The evaluation is at moderate level. Summarily, women group attended the activity for develop native products is rather high. About opinion of women's group when attended native product development, it is found that there are

opinions at the high level in evaluation stage, product selection, product training, and trip for inspection. The average of women's opinion is quite high when attend the product development.

About the evaluation of native products, it is found that women group believe that product meet the high level of need. Community's unique and creativity is at moderate level. In average, the evaluation of women group to native products is quite high.

The problem and obstruction of women's participation in developing products are lack of fund, lack of group management, varied of income, and lack of market.

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัย

ในช่วง 40 - 50 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มาท่องเที่ยวภายในประเทศ เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และประเทศโดยรวม จนมีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาจำนวนมาก และสร้างรายได้ให้กับประเทศ เป็นจำนวนมากเช่นกัน จนกลายเป็นรายได้หลักอีกประการหนึ่งของประเทศ และของชุมชนหลาย ๆ ชุมชน ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่พร้อมต่อการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม รายได้เหล่านั้น กลับกระจุกตัวอยู่กับกลุ่มนายทุนบริษัททัวร์เพียงไม่กี่บริษัท ในขณะที่ชาวบ้านในชุมชนกลับแทบไม่ได้รับผลตอบแทนเหล่านั้นเลย ทั้งที่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกใช้สอยไปอย่างต่อเนื่อง จนในบางพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ถูกทำลาย เนื่องจากขาดระบบการจัดการที่ดีของกลุ่มทุนธุรกิจ คนในชุมชน มีสถานะเป็นเพียงลูกจ้างขายแรงงานให้กับบริษัทเหล่านี้ และมีรายได้เพียงน้อยนิดเท่านั้น

กรณีจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหนาแน่นตลอดทั้งปี โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว ตำบลก๊อตช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สวยงาม และพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดและประเทศ โดยมีภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีลำน้ำแม่แตงไหลผ่านเกาะแก่งต่าง ๆ อันก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้แก่ การล่องแพ ชีช้าง นั่งเกวียน ชมธรรมชาติและทัศนียภาพอันสวยงาม ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็นจำนวนมาก จนตำบลได้เลือกเอาการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชน หมู่บ้านที่มีลำน้ำแม่แตงไหลผ่าน เหมาะแก่การล่องแพ ได้แก่ บ้านเมืองก๊อต สบกาย และแม่ตะมาน โดยเฉพาะช่วงเดือน พฤษภาคม - พฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงฤดูการท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะบ้านแม่ตะมาน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงทางด้านการท่องเที่ยวแบบล่องแพ ชีช้าง และมีบริษัททัวร์ของเอกชนภายนอกหมู่บ้านเข้ามาตั้งอยู่ ถึง 3 บริษัท ได้แก่ บริษัทท่าแพแม่ตะมาน ท่าแพแม่แตง และจิงเกิล ราช

อย่างไรก็ตาม รายได้ที่เข้ามาในชุมชนนั้น ถ้าพิจารณาตามความเป็นจริงแล้ว พบว่าไม่ได้กระจายถึงประชาชนอย่างแท้จริง แต่กระจุกตัวอยู่กับบริษัททัวร์ทั้ง 3 บริษัท รวมทั้งบริษัท

ทัวร์จากภายนอกชุมชน ในขณะที่คนในชุมชนกลับได้รับค่าจ้างรายวัน รายเดือน เพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยที่ทรัพยากรในชุมชนถูกนำไปใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลก็ไม่สามารถจัดเก็บภาษีจากบริษัททัวร์เหล่านี้ได้อย่างเต็มที่ และไม่มีพลังอำนาจต่อรองกับกลุ่มธุรกิจเอกชนในชุมชน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนหนึ่งเป็นลูกจ้างของบริษัททัวร์ทั้งสามแห่ง ดังนั้น ท่ามกลางวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง การมีรายได้น้อยในขณะที่ค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้น การขาดอำนาจการต่อรองของชุมชน ต้องพึ่งพาบริษัททัวร์ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า ฟ้า และลำน้ำ ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจ คนในชุมชน จึงประสบกับปัญหาด้านคุณภาพชีวิต ทั้งในระดับบุคคล และชุมชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหารายได้ต่ำ การขาดที่ทำกิน ความแตกแยกภายในครอบครัวอันเนื่องมาจากการรับจ้างทำงานเป็นกะ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ปัญหาขยะ และทัศนียภาพที่ไม่น่าดูในชุมชน เช่น บนท้องถนนเต็มไปด้วยมูลช้าง มูลวัว เป็นต้น

นอกจากนี้ ภายในชุมชนเองแม้จะเป็นชุมชนที่มีการท่องเที่ยวสูง แต่ปรากฏว่าไม่มี การจัดตั้งกลุ่ม เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน มาขายให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างรายได้ ดังที่ชุมชนอื่น ๆ ปฏิบัติ จะมีก็เพียงแต่การรับจ้างเหมางานไปทำที่บ้านของผู้หญิง เช่น การทำของ ตะเกียบ การเย็บผ้า ปักผ้า เป็นต้น ซึ่งค่าตอบแทนที่ได้รับถือว่าต่ำมาก เฉลี่ยแล้วหากใช้เวลาทำทั้งวัน จะมีรายได้เพียง 30 - 50 บาทเท่านั้น เหตุที่สตรีไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านนั้นก็เพราะขาดการกระตุ้น และการส่งเสริมอย่างเป็นระบบ จึงมองไม่เห็นช่องทางในการผลิตสินค้าและบริการแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งขาดทักษะในการจัดตั้งกลุ่มการผลิต การประยุกต์ ทรัพยากรธรรมชาติ หรือวัสดุต่าง ๆ ภายในชุมชนมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อตอบสนอง ธุรกิจการท่องเที่ยวในชุมชน

จากการจัดเวทีประชาคม เพื่อพัฒนาโจทย์การวิจัยของคณะผู้เสนอชุดโครงการวิจัยนี้ สะท้อนให้เห็นว่า สตรีจำนวนหนึ่งแสดงความคิดเห็นให้มีการรวมตัวเพื่อจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้นในชุมชน เพื่อสร้างพลังและสร้างความตระหนักในศักยภาพของตนเอง ในการระดมความคิดเห็นเลือก วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ภายในชุมชนมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน โดยจะต้องไม่เป็นการทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ในด้านการพัฒนาชนบทที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินงานดังกล่าว ต้องมุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมเป็นหลัก ดังนั้น คณะผู้วิจัย จึงได้ร่วมกันนำเสนอโครงการ เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในชุมชนในการเสริมสร้าง ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อตอบสนองธุรกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชน และพัฒนาไปสู่การนำไปขาย ตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต เพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน และประเทศชาติ รวมทั้งยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความต้องการและศักยภาพของสตรีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน
2. เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน
3. เพื่อประเมินผลการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สตรีในชุมชนมีทักษะในการประยุกต์วัสดุในชุมชนมาเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน
2. สตรีมีศักยภาพในการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็ง ส่งผลให้สตรีเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ทั้งในด้านของเทคนิคการผลิต การตลาด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว
3. การจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้านให้นักท่องเที่ยวจะส่งผลให้ครัวเรือนในชุมชนมีรายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
4. ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์โดยเฉพาะด้านรายได้ ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ จากการท่องเที่ยวในชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนแนวคิดทฤษฎี เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ให้
นำเสนอผลการทบทวนแนวคิดทฤษฎีดังนี้

1. แนวคิดการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดธุรกิจชุมชน
3. แนวคิดสตรีกับการพัฒนาชุมชน
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People 's Participation) เริ่มปรากฏในแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) โดยมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วน
ร่วมไว้มากมายดังนี้

United Nations Research Institute of Social Development (อ้างใน
สมเกียรติ ประเสริฐ, 2542 : 11) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการของกิจกรรมที่
เกี่ยวข้องกับประชาชนในด้านการตัดสินใจ การเข้าร่วมในการพัฒนา และการรับเอาผลประโยชน์
จากการมีส่วนร่วมนั้น อย่างเป็นธรรม

WHO.UNICEF (1987) การมีส่วนร่วม คือ การที่กลุ่มของประชาชนเกิดการรวมตัว ที่
สามารถกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากร และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม

Richardson (อ้างในปิยะนุช เงินคล้าย และคณะ, 2540 : 6) การมีส่วนร่วมคือการ
ที่บุคคลกระทำการเรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าเขาจะได้รับการปฏิบัติ
อย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้น จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรง
ก็ได้ เพียงแต่มีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมี
ส่วนร่วม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 272 - 273) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง
การที่ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ขั้นแรก คือการค้นหาปัญหาและสาเหตุ เมื่อพบสาเหตุ
ของปัญหานั้น ๆ แล้ว ก็ร่วมวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน ร่วมในการลงทุนปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นการ

ลงทุนด้วยเงิน แรงงาน หรือวัสดุอุปกรณ์ก็ได้ และต้องร่วมติดตามประเมินผลงานที่ได้ทำไปแล้วด้วย

โดยในการมีส่วนร่วมนั้น H.R. Chaturvide and S.K. Mitra (1982) เสนอว่าควรมีเงื่อนไขในการมีส่วนร่วมดังนี้

1. ความช่วยเหลือจากภายนอก ระบบ ซึ่งอาจเป็นองค์กรพัฒนาของรัฐหรือเอกชน นักวิชาการและนักพัฒนา ในรูปแบบของการช่วยเหลือด้านการเงิน การเมือง และความรู้ เทคนิค ต่าง ๆ

2. ความพร้อมภายในระบบ เช่น ผู้นำ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และกายภาพ โอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วม วัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น

3. การบำรุงรักษาในรูปของสิ่งจูงใจ การบริหารและการจัดองค์กร กิจกรรม ตลอดจนการแทรกแซงจากภายนอก

นอกจากนี้ อนงค์ พัฒนจักร , 2535 : 4 ได้สรุปเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. มีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
2. มีขีดความสามารถที่จะมีส่วนร่วม
3. ปราศจากความกลัวที่จะมีส่วนร่วม

โดยขั้นตอนของการมีส่วนร่วมนั้น World Health Organization (n.d. : 41 - 49) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ว่า ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การวางแผน (Planning) ซึ่งประชาชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผล และการตัดสินใจ

2. การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ และบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมการเงินและการบริหาร

3. การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรม มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับการพึ่งพาตนเอง และการควบคุมทางสังคม

4. การได้รับผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่าย ผลประโยชน์จากชุมชน ในพื้นฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้ ส่วน ปธาน สุวรรณมงคล (อ้างใน จันทนา สุทธิจารี, 2539 : 21 - 22) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

นอกจากนี้ อคิน รพีพัฒน์ (2527 : 107 - 110) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมโดยแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1. ร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางการแก้ไข
2. ร่วมในการตัดสินใจและเลือกแนวทางเพื่อวางแผนแก้ไขต่อไป
3. ร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรม การพัฒนาตามแผนงานโครงการ
4. ร่วมในการประเมินผลงานและกิจกรรม

แนวคิดธุรกิจชุมชน

มีผู้ให้ความหมายของคำว่าธุรกิจชุมชนไว้หลากหลาย ซึ่งพอจะสรุปรวบรวมได้ว่า ธุรกิจชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมกับการดำเนินงาน และมีของเขตของ วัตถุประสงค์ที่กว้างกว่าการเพิ่มรายได้เท่านั้น โดยเป็นกิจกรรมในลักษณะที่เป็นเจ้าของเอง ทั้งหมด หรือบางส่วน โดยมุ่งพัฒนาอาชีพและรายได้ และมีการเสริมสร้างทักษะในเชิงธุรกิจ เช่น การระดมทุนการผลิต การหาตลาด การจัดการบริหาร

โดยลักษณะของธุรกิจชุมชน จะมีการประกอบการโดยกลุ่มหรือองค์กรของชุมชน ร่วมเป็นเจ้าของและดำเนินการ รวมทั้งร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการนั้น ซึ่งเน้นไปที่ กิจกรรมการผลิตและการค้า โดยอาศัยวัตถุดิบในท้องถิ่นหรือชุมชน ประกอบกับเทคโนโลยีที่ไม่ ซับซ้อน ซึ่งอาจเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ส่วนแหล่งเงินทุนส่วนใหญ่ ธุรกิจชุมชนจะได้มา จากการระดมทุนของสมาชิก หรือไม่ก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (อุษณีย์ พันธุ์ จันทระอุไร, 2541 : 24)

การจัดตั้งธุรกิจชุมชน จำเป็นต้องมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. จะผลิตอะไร ซึ่งต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล หรือสำรวจสภาพชุมชน โดยสิ่ง สำคัญคือ ต้องวิเคราะห์ถึงความต้องการของตลาด (Demand and Supply) ซึ่งความรู้ความ ต้องการของตลาด จะเป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจว่าจะผลิตอะไร โดยน่าจะเป็นสิ่งที่ป็นองค์ ความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่น และสัมพันธ์กับทรัพยากรรวมทั้งปัจจัยการผลิตในชุมชนนั้น เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการสร้างความชำนาญในการผลิต และพัฒนาไปสู่ธุรกิจชุมชนได้ ในที่สุด

2. ผลิตอย่างไร ต้องศึกษาถึงกระบวนการผลิตว่า ใครจะเป็นผู้เกี่ยวข้อง ผู้ผลิตควรมีทักษะหรือความชำนาญในการสร้างผลผลิต นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงว่า จะทำอย่างไรให้ได้ผลผลิตสูง คุณภาพดี แต่มีต้นทุนต่ำที่สุด ซึ่งกระบวนการผลิต นอกจากจะต้องหาวิธีการผลิตที่ดีเหมาะสมแล้ว ยังต้องระดมบุคคลทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพมาให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตและปัจจัยการผลิตด้วย

3. การตลาด เป็นสิ่งที่สำคัญมากเช่นกัน โดยอาจพิจารณาแยกกลุ่มลูกค้าออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ลูกค้าในชุมชน และนอกชุมชน ซึ่งอาจมีทั้งรายย่อยและรายใหญ่ ที่สำคัญ ควรมีการตลาดวางตลาด และติดตามสอบถามความพอใจของลูกค้าเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

อย่างไรก็ตาม การจะสร้างธุรกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจของชุมชน ให้เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น จากการระดมความคิดเห็นของนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ได้สรุปแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไว้ดังนี้ (ศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและกองแผนพัฒนาจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2541 : 15 - 17)

1. การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ ต้องเริ่มที่ชุมชน ในชนบท หรือภาคเกษตรกรรม ซึ่งถือว่า เป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศ อันเป็นเศรษฐกิจระดับรากหญ้า ในการพัฒนา เศรษฐกิจ มหภาค โดยหัวใจหลักคือ ต้องยึดชุมชนเป็นหลัก ส่งเสริมให้มีความร่วมมือและพึ่งพาตนเองได้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2. การรวมกลุ่มของประชาชน ต้องเป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ ของสมาชิกในชุมชน เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นเป็นสิ่งที่ เป็นรูปธรรม ได้ประโยชน์ อย่างเห็นได้ชัด

3. การสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวบ้าน จะต้องสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มชาวบ้านขึ้นโดย สรรวจถึงปัญหา ข้อจำกัด และอุปสรรคในการดำเนินงาน เพื่อรัฐจะได้ให้การสนับสนุน ได้ตรงกับปัญหาและความต้องการ

4. แนวคิดการแก้ปัญหาเรื่องตลาด สิ่งสำคัญที่มากลุ่มกับเศรษฐกิจชุมชน คือ การมีตลาดของชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งที่ขายผลผลิตในราคาถูก ประชาชนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการผลิต อีกทั้งภาคธุรกิจภายนอก ก็สามารถมาเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้ เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพของผลผลิต และคนในชุมชน ให้มีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

แนวคิดสตรีกับการพัฒนาชุมชน

ปัญหาที่สำคัญของสังคมประการหนึ่งคือปัญหาในมิติชายหญิง ทั้งนี้เนื่องจากการที่สังคมได้ให้คุณสมบัติ คุณค่าของความเป็นชาย และความเป็นหญิงไว้แตกต่างกัน ลักษณะความเป็นชายก็เช่น ความเป็นผู้นำ เข้มแข็ง เด็ดขาด กล้าหาญ ฯลฯ ส่วนความเป็นหญิง คือความอ่อนโยน เป็นผู้ตาม และมีความอดทน เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะของชายและหญิงดังกล่าว ยังเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่ของชายหญิงที่แตกต่างกันด้วย โดยผู้ชายมีบทบาทเป็นผู้นำครอบครัว มีหน้าที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนหญิงก็ทำงานบ้าน เป็นเมีย และแม่ที่ดี

ในประเด็นเรื่องการทำงานนี้เอง กลายเป็นประเด็นปัญหาสำคัญ เพราะมีการให้ความสำคัญเฉพาะงานที่สามารถแลกเปลี่ยนเป็นทรัพย์สินเงินทองเท่านั้น แต่งานบ้านของผู้หญิง เช่น งานหุงหาอาหาร ซักผ้า รีดผ้า กวาดบ้าน ปลูกบ้าน ฯลฯ กลับไม่ได้รับการตีค่าทางเศรษฐกิจ จนกลายเป็นค่านิยมที่สั่งสมและถ่ายทอดกันมาในอดีต ได้กลายเป็นระบบที่ครอบงำสังคมภายใต้ระบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ดังนั้นโอกาสของผู้หญิงที่จะมีคุณค่า และพัฒนาตัวเองให้มีศักยภาพ จึงขาดการยอมรับและการส่งเสริม โดยเฉพาะเวลาที่คนภายนอกมองเข้าไปในชุมชน จะเห็นแต่ผู้ชาย ในขณะที่ตัวตนของผู้หญิงถูกบดบังด้วยผู้ชาย (ชนิดา จรรยาเทศ, 2539 : 39-40)

อย่างไรก็ตาม ในสังคมปัจจุบันที่มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจให้เจริญทันสมัยตามแบบตะวันตก ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม และชุมชน การทำงานนอกบ้านของชายเพียงคนเดียวไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นผู้หญิงจึงต้องมีบทบาทเพิ่มขึ้นในฐานะผู้หารายได้เสริม โดยทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวอีกแรง ในขณะที่งานภายในบ้านผู้หญิงก็ยังคงรับภาระเช่นเดิม

ความเป็นมาของการพัฒนาสตรี

กระบวนการพัฒนาสตรีของโลก ได้เริ่มขึ้นเมื่อทศวรรษที่สองของการพัฒนาของสหประชาชาติ ปี พ.ศ. 2513-2523 (พัลลภ ต้นจรียาภรณ์, 2543 : 3) ซึ่งถือเป็นความพยายามแรกที่จะให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา นอกจากนี้ สหประชาชาติยังได้กำหนดให้ทศวรรษ 1970 คือ ปี พ.ศ. 2518 - 2528 เป็นทศวรรษสตรี (The International Decade for Women) และ

ปี พ.ศ. 2518 เป็นปีสตรีสากล (International Women's Year) ซึ่งนำไปสู่การจัดประชุมเรื่องสตรีของโลกอีกหลายครั้งในเวลาต่อมา โดยแนวคิดการพัฒนสตรี สรุปได้ 3 แนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดสตรีในการพัฒนา (Women in Development : WID)

เป็นแนวคิดพื้นฐานที่มาจากแนวคิดสตรีนิยม (Feminism) และแนวคิดความทันสมัย ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันของหญิงชายในสังคม เพื่อยกฐานะของสตรีให้ดีขึ้น และจัดการกีดกันผู้หญิงในสังคม โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดความทันสมัย ที่มองว่าการพัฒนาคือความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะต้องทำให้เกิดขึ้นก่อน แล้วการเปลี่ยนแปลงสังคมจะตามมา ดังนั้นแนวทางการพัฒนสตรีแนวนี้คือการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและรายได้ให้แก่สตรี จากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำสุด โครงการพัฒนสตรีในระดับชุมชน จึงเป็นโครงการหรือกิจกรรมเสริมรายได้ ซึ่งฝึกอบรมทักษะเฉพาะด้านหรืองานฝีมือให้แก่สตรี หรือเป็นโครงการที่สตรีรวมกันจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์การตลาดซึ่งมุ่งไปที่ผู้หญิง

2. แนวคิดสตรีกับการพัฒนา (Women and Development : WAD)

มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการพึ่งพา ที่มองว่าความช่วยเหลือเป็นส่วนประกอบถาวรของการพัฒนา ไม่ใช่เป็นการช่วยเหลือเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการช่วยเหลือจะยุติก็ต่อเมื่อมีการพัฒนา การวิเคราะห์ปัญหาการกีดกันสตรีก็เพื่อให้สตรีพึ่งพาบุรุษ ยุทธศาสตร์ของสตรีกับการพัฒนา จึงพยายามแก้ปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยมีกลยุทธ์อยู่ที่โครงการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ผู้หญิงเป็นอิสระ และมุ่งให้ความสำคัญกับสภาพความเป็นอยู่ของสตรีในโครงสร้างชนชั้นที่ไม่เสมอภาค

3. แนวคิดการวิเคราะห์บทบาทของหญิงชายกับการพัฒนา (Gender and Development)

มีพื้นฐานทางทฤษฎีจากแนวคิดสตรีสังคมนิยม ที่มุ่งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการความทันสมัย โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายด้านการผลิตกับด้านการให้กำเนิดและอบรมเลี้ยงดูเด็กเข้าด้วยกัน และให้ความสำคัญกับปัญหาการกีดกันสตรี ด้วยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่า ผู้ชายเป็นฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเพศชายและเพศหญิง แนวคิดการวิเคราะห์บทบาทหญิงชายกับการพัฒนานี้ เน้นการวิเคราะห์ในเชิงโครงสร้าง ดังนั้นกลยุทธ์การพัฒนาของแนวคิดนี้ เน้นให้รัฐต้องมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาและยกฐานะของสตรีให้ดีขึ้น นโยบายการพัฒนาต้องมีผู้หญิงเป็นกลุ่มเป้าหมาย

สำหรับกระบวนการพัฒนาสตรีไทยนั้น ดำเนินไปตามทั้ง 3 แนวคิด โดยเริ่มปรากฏ คำว่าสตรีกับการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ที่มีความเป็น รูปธรรม มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาสตรีแห่งชาติขึ้น และต่อมาในปี พ.ศ. 2532 ได้เปลี่ยน มาเป็นคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) ทำหน้าที่เป็นองค์กรถาวรเพื่อ ส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ และทำให้กระบวนการพัฒนาสตรีของประเทศไทยมีทิศทางที่ ทำให้สตรีมีความรู้พื้นฐานด้านอาชีพและรายได้ การส่งเสริมบทบาทและสถานภาพของสตรี รวมทั้งการปกป้องพิทักษ์สิทธิและสวัสดิภาพของสตรี นอกจากนี้ก็ได้มีการทบทวนและปรับเปลี่ยน แผนพัฒนาสตรีระยะยาวให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เป็น นโยบายและแผนงาน หลักสตรีในระยะยาว (พ.ศ. 2535 - 2545)

นโยบายและแผนงานหลักสตรีในระยะยาว (พ.ศ. 2535 - 2545) มุ่งเน้นไปที่อนาคต และเน้นการพัฒนาศักยภาพของสตรีเป็นหลัก โดยมีการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ นโยบาย และกลยุทธ์ของการพัฒนาสตรี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะของสตรีที่พึงประสงค์คือ

- คุณลักษณะส่วนตัว ได้แก่ สุขภาพร่างกายและจิตใจ ความรู้และทักษะในการ ประกอบอาชีพ การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์และการมีบทบาทในลักษณะส่วนร่วม
- ชีวิตและครอบครัว ได้แก่ การมีเสรีภาพที่จะรักและเลือกคู่ครอง สิทธิในการ ตัดสินใจรับภาระร่วมกับบุรุษ ความรับผิดชอบร่วมกันของชายและหญิงในการสร้างครอบครัว
- การมีส่วนร่วมในสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยมและบทบาท ของสตรี การมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจในปัญหาและกิจกรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมในการ พัฒนาเศรษฐกิจตามความสามารถ การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาวิกฤตของสังคมและ กระบวนการพัฒนาต่าง ๆ

2. วัตถุประสงค์ของการพัฒนาสตรี

- เพื่อพัฒนาศักยภาพสตรีด้านร่างกาย สติปัญญา ความถนัด สังคม และจิตใจ
- เพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย โดยการจัดการเลือกปฏิบัติ
- เพื่อให้สตรีได้รับความคุ้มครองในทุก ๆ ด้านในฐานะที่เป็นมนุษย์
- เพื่อส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการพัฒนาต่าง ๆ

3. นโยบายหลักด้านการพัฒนาสตรี

- ส่งเสริมให้สตรีได้พัฒนาศักยภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด สังคม และจริยธรรม ให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและมีคุณภาพ
- ส่งเสริมให้สตรีได้พัฒนาจนถึงลักษณะที่พึงประสงค์ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี
- ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางของสังคม มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการพัฒนาทุก ๆ ด้าน

- จัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี
- ให้ความคุ้มครองแก่สตรีให้พ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบและการทำทารุณ
- พัฒนาสังคมให้มีค่านิยมและมีเจตคติที่ยอมรับกำลังความคิด กำลังแรงงาน การมีส่วนร่วมของสตรี ตลอดจนคุณค่าของสตรี

4. กลยุทธ์พื้นฐานในการดำเนินงานพัฒนาสตรี

- กลยุทธ์ด้านองค์กรและแผนงาน มุ่งพัฒนากกลไกในกระบวนการพัฒนาสตรีของประเทศ โดยการสร้างเครือข่าย พลัง ผนึก และประสานงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ
- กลยุทธ์ด้านการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสตรีและการฝึกอบรม ทำการศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล วิจัย และถ่ายทอดความรู้ให้แก่สตรี เพื่อให้สตรีมีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา
- กลยุทธ์ด้านการปรับเปลี่ยนค่านิยมและเจตคติต่อสตรี ทั้งในระดับสังคมวงกว้าง และระดับครอบครัว โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจในประเด็น และกระบวนการพัฒนาสตรี การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน และการสั่งสอนในครอบครัว
- กลยุทธ์ด้านกฎหมาย มุ่งสร้างเสมอภาคระหว่างสตรีและบุรุษทั้งในทางนิติบัญญัติ และประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง

5. แผนงานหลัก

- แผนพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของสตรี
- แผนส่งเสริมความเสมอภาคทางกฎหมาย พิทักษ์ความปลอดภัยของสตรีและสวัสดิการ
- แผนพัฒนาการมีส่วนร่วมในสังคม
- แผนการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาดังกล่าวกลุ่มพิเศษ (ธุรกิจทางเพศ)
- แผนปรับปรุงกลไกการพัฒนาสตรี
- แผนวิจัยและข้อมูลสตรี

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนหรือในกิจกรรมของชุมชน รวมทั้งการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในด้านการท่องเที่ยว แต่ยังไม่มีการศึกษาใดที่กล่าวถึงมิติเชิงซ้อนของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน โดยผลการวิจัยในแต่ละประเด็นสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมและจัดตั้งกลุ่มสตรี

กระบวนการเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มสตรีส่วนใหญ่มักเป็นนโยบายของรัฐ หน่วยงานภายนอกชุมชน ดังเช่นสุนิสิต สุจิตานนท์ และคณะได้กล่าวสรุปไว้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีคือนโยบายพัฒนาตามโครงการ “อีสานพัฒนา” มีผลทำให้กลุ่มชาวบ้านดอนสวรรค์ เข้าร่วมกลุ่มอาชีพเพื่อเพิ่มพูนรายได้ในครัวเรือน (สุนิสิต สุจิตา และคณะ, 2535: ค) สอดคล้องกับงานของประวิตร เพชรมี ที่ว่า การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมนั้น เพราะได้รับการชักนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และชาวบ้านที่เป็นเพื่อนสมาชิกด้วยกันเองสตรี และรวมทั้งเป็นผู้ตัดสินใจเอง กับ(ประวิตร เพชรมี, 2538: ข) รวมทั้งงานวิจัยของเฉลิมชัย ปัญญาดี และคณะ พบว่าการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมนั้น ในระยะแรกๆไม่น่าสนใจหรือสนใจให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมโครงการมากนัก เพราะมองไม่เห็นว่าการเข้าร่วมโครงการ ผู้ที่เข้าร่วมโครงการจะได้อะไรตอบแทน อย่างไรก็ตามเมื่อเข้าร่วมศึกษาวิเคราะห์ชุมชนร่วมกัน และได้จัดทำแผนเพื่อกำหนดทิศทางความเป็นไปของชุมชนความสนใจและการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาจึงเกิดขึ้น (เฉลิมชัย ปัญญาดีและคณะ, 2545: 48)

2. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรี

เมื่อกลุ่มสตรีจัดตั้งขึ้นมาแล้วปัจจัยที่มีผลต่อการรวมกลุ่มได้แก่ ผู้นำ การได้รับประโยชน์จากกิจกรรมกลุ่ม และการบรรลุเป้าหมายของการรวมกลุ่ม ดังที่ปรากฏในงานของชนิกา พันธุรังสี ที่กล่าวว่าการมีกลุ่มผู้นำที่เข้มแข็งอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มมีการบริหารงานและจัดการกลุ่มที่เป็นระบบ(ชนิกา พันธุรังสี, 2546: บทคัดย่อ) สอดคล้องกับประวิตร เพชรมี ที่พบว่าการยอมรับนับถือในตัวผู้นำ มองเห็นประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเองและครอบครัว (ประวิตร เพชรมี, 2538: ค) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มบรรลุผลสำเร็จในการรวมตัวกัน นอกจากนี้ สุนิสิต สุจิตานนท์ และคณะ สรุปว่าสำหรับการมีส่วนร่วมของสตรีที่มีต่อการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองนั้น กิจกรรมกลุ่มสตรีประสบความสำเร็จในการพึ่งตนเองในระดับชุมชนและในระดับกลุ่ม อันเนื่องมาจากผลผลิตไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ (สุนิสิต สุจิตานนท์ และคณะ, 2535: ง)

3. การมีส่วนร่วมของสตรีในโครงการชุมชนหรือกิจกรรมกลุ่ม

จากการทบทวนพบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้หลากหลายได้แก่ การมีส่วนร่วมในการสำรวจสภาพปัญหา การร่วมคิดและวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมการรับประโยชน์ และร่วมกันประเมินผล โดยกลุ่มสตรีมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนที่น่าสนใจดังนี้ กลุ่มสตรีส่วนใหญ่มีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ ดำเนินการหรือปฏิบัติการ และการรับผลประโยชน์ มากกว่ามีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล(ทานตะวัน แสนพิช,2549: ง) ในงานของชนิกา พันธุ์รังสีพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มทั้ง 4 ด้านคือด้านการสำรวจสภาพปัญหาและวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และด้านการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง โดยค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมด้านรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานมีค่ามากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านการประเมินผล ด้านการสำรวจสภาพปัญหาและวางแผน และด้านการดำเนินงานตามลำดับ(ชนิกา พันธุ์รังสี,2546: บทคัดย่อ) ในประเด็นเดียวกันนี้ นัยรัตน์ เหลี่ยมวานิชพบว่า การร่วมกลุ่มของกลุ่มสตรีมีการปฏิบัติในระดับมาก เนื่องจากการใช้เวลา ว่างให้เกิดประโยชน์ และเกิดความสามัคคีในหมู่คณะตลอดถึงได้ผลตอบแทนซึ่งเป็นเงินมาใช้จุน เจือค่าใช้จ่ายของครอบครัว (นัยรัตน์ เหลี่ยมวานิช,2547: บทคัดย่อ) นอกจากนี้ ศิริกาญจน์ อุ่นนันทาค ยังพบว่า กลุ่มสตรีในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในระดับมาก ในการคิดหารูปแบบ หรือวิธีการในการพัฒนาอาชีพของกลุ่มสมาชิกและผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายสู่ท้องตลาด โดยมีการ แบ่งปันผลประโยชน์ตอบแทนให้สมาชิก (ศิริกาญจน์ อุ่นนันทาค, 2547: บทคัดย่อ) ส่วนอัญญา นิติคุณ พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับปานกลางทุกด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผน โดยระบุว่าเข้ามามีส่วนร่วมในความคิดเห็นในประชุมที่ไม่เป็นทางการมากกว่าด้านกิจกรรมอื่นๆ ส่วนการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่าผู้ให้ข้อมูลเข้ามามีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ด้านการซื้อวัสดุอุปกรณ์ได้ในราคาถูก (อัญญา นิติคุณ ,2543: (4))

ดังนั้นโดยสรุปผลการวิจัยยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอนว่ากลุ่มสตรีมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดมากกว่ากัน อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่างานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นพบว่าการมีส่วนร่วมของสตรีในด้านการประเมินผลอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาด้านประเภทของการเข้าร่วมกลุ่มพบว่า กลุ่มสตรีมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมกลุ่มหรือกิจกรรมด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่นๆ ดังจะเห็นได้จากงานของสำหรับการมีส่วนร่วมการดำเนินกิจกรรมผู้ให้ข้อมูลระบุว่าเข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาอาชีพมากกว่ากิจกรรมอื่นๆเป็นเพราะเห็นว่าการฝึกอบรมทำให้ได้รับความรู้เพื่อ

พัฒนาทักษะในการทอดผ้า ดังนั้นเมื่อมีการฝึกอบรมจึงเข้าร่วมเป็นส่วนใหญ่(อัญชนา นิติคุณ,2543: (4)) ซึ่งสอดคล้องกับงานของสมคะเน จารุชาติ ที่พบว่ากิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์มีส่วนร่วมในกิจกรรมการผลิตเป็นในระดับมาก กิจกรรมด้านสังคมและวัฒนธรรม สมาชิกในเรื่องของกิจกรรมมากในเรื่องของกิจกรรมการปฏิบัติศาสนาและลดอบายมุข กิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรม และกิจกรรมการพัฒนาชุมชน กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ในส่วนกิจกรรมด้านการศึกษามรมสมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ในเรื่องของกิจกรรมการศึกษาอบรมหลักและวิธีการสหกรณ์ การศึกษาอบรมวิชาชีพ การศึกษาอบรมด้านสาธารณสุข (สมคะเน จารุชาติ,2544: (3)- (4))

4. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรี

งานวิจัยจำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการรวมกลุ่มไว้อย่างน่าสนใจ ได้แก่ ประวิตร เพชรมี กล่าวว่าปัญหาอุปสรรคของสตรีต่อการเข้าร่วมที่สำคัญคือ สมาชิกเกิดความระแวงสงสัยในตัวของคนระดมการว่าจะไม่ซื่อสัตย์ เกรงว่าจะนำเงินรายได้ของกลุ่มไปใช้จ่ายส่วนตัว จึงมีความต้องการที่จะให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีความรู้ทางด้านการจัดการระบบบัญชีเข้าไปมีส่วนร่วมกับกลุ่มสตรี และนำไปถ่ายทอดให้แก่สมาชิกกลุ่ม จะได้ปฏิบัติงานในระบบบัญชีได้ถูกต้อง(ประวิตร เพชรมี,2538: ค) นอกจากนี้อัญชนา นิติคุณพบว่าการรวมกลุ่มมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดเงินและแหล่งสินเชื่อ ราคาสินค้าที่ผลิตได้ต่ำ ตลาดค่อนข้างจำกัด ขาดวัสดุอุปกรณ์ จึงมีความต้องการให้จัดหาเงินทุนและแหล่งสินเชื่อ หาตลาดการจัดจำหน่ายเพื่อให้ได้ราคาสูง และการให้บริการความรู้โดยการฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน (อัญชนา นิติคุณ,2543: (4)) ส่วนสุนิสิต สุจิตานนท์ และคณะพบว่า การรวมกลุ่มเป็นความยุ่งยากในการเอาใจคนลำบากในการปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของกลุ่ม (สุนิสิต สุจิตานนท์ และคณะ,2535: ง)

โดยสรุป ปัญหาและอุปสรรคของการรวมกลุ่มสตรีจากข้อสรุปของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอาจเป็น 2 ปัญหาสำคัญคือ การขาดแหล่งเงินทุน สินเชื่อและตลาดรองรับในกรณีที่เป็น การรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ และปัญหาการจัดการองค์รกรกลุ่ม ระหว่างผู้นำ คณะกรรมการและสมาชิก เนื่องจาก ผู้นำก็เกิดความลำบากใจในการประนีประนอมสมาชิกทุกกลุ่มให้มีความพอใจ กับสมาชิกที่มีความระแวงสงสัยอันเนื่องมาจากความไม่รู้ในเรื่องระบบบัญชี และการแบ่งปันรายได้ของกลุ่ม

5. ข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรี

ผู้วิจัยหลายท่านได้ให้ข้อเสนอแนะไว้อย่างหลากหลายดังนี้ ควรให้สมาชิกมีการประชุมกันทุกเดือน และให้คณะกรรมการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน และทำหน้าที่การบริหารจัดการและติดตามการผลิตสินค้าของกลุ่ม บริหารเงินกองทุนให้สามารถหมุนเวียนอย่าง

ต่อเนื่อง ส่วนเจ้าหน้าที่ควรนำความรู้ใหม่ๆ มาถ่ายทอดและให้มีการศึกษาดูงาน (อัญญา นิติคุณ, 2543: (4)) ส่วนทานตะวัน แสนพิช ได้แบ่งข้อเสนอแนะเป็น 2 ด้าน คือข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะต่อองค์กร โดยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายกล่าวว่า รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณให้กลุ่มหรือองค์กรเกี่ยวกับสตรีใน หมู่บ้านหรือชุมชนให้มากขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนวัสดุ ครุภัณฑ์ใน การส่งเสริมอาชีพของประชาชน ให้กลุ่มพัฒนาสตรีเข้มแข็ง หน่วยงานของรัฐที่อยู่ในส่วนภูมิภาค ควรหนุนเสริมอาชีพ พัฒนาอาชีพ และส่งเสริมการตลาดให้กลุ่มสมาชิก ส่วนข้อเสนอแนะต่อองค์กร ทานตะวัน กล่าวว่าควรมีการพัฒนาสินค้าที่เกิดขึ้นจากกลุ่มสมาชิกอย่าง หลากหลายและตรงกับความต้องการของตลาด ควรมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้สะอาด มีสีสัน สวยงาม น่าซื้อ และควรมีการจัดทำแผนการตลาด การจัดระบบการจำหน่ายสินค้า และมีแผนการ ส่งเสริมการขายในหลายๆ รูปแบบ(ทานตะวัน แสนพิช, 2549: ๑) รวมทั้งสุนิสิต สุจิตานนท์ ได้เสนอว่าการส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวบ้านควรจะต้องคำนึงถึงวิธีการผลิตดั้งเดิมของชาวบ้านอันเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการพัฒนาต่อไป (สุนิสิต สุจิตานนท์ และคณะ, 2535: ๖)

6. การท่องเที่ยวในเขตลุ่มน้ำแม่แตง จุดอ่อน จุดแข็ง และข้อเสนอแนะ

ในประเด็นนี้ พบว่ามีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวในเขตลุ่มน้ำแม่แตงในมุมมองและประเด็นที่หลากหลาย ทั้งนี้เฉลิมชัย ปัญญาดีและคณะ กล่าวว่าจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน มีหลายชุมชนเช่น บ้านเมืองกีด บ้านสบกาย บ้านป่าหลาม และบ้านห้วยน้ำดังมีศักยภาพสูงมากในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน(เฉลิมชัย ปัญญาดีและคณะ, 2545: 12) สอดคล้องกับงานของสายชล พฤกษนันท์ ที่กล่าวว่า จุดแข็งทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน คือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ความสวยงามของลำน้ำแม่แตง และการล่องแพตามแก่งหินต่างๆ ที่มีความตื่นเต้นและสนุกสนาน และเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ประกอบกับความเรียบง่ายของหมู่บ้าน การคงอยู่ของวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและความมีไมตรีจิตของชาวบ้าน (สายชล พฤกษนันท์, 2549: 5)

จะเห็นว่างานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวในเขตลุ่มน้ำแม่แตงในภาพรวมระดับตำบลกีดช้าง และในระดับหมู่บ้านที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เข้มข้น ได้แก่ บ้านผาข้าวหลาม บ้านแม่ตะมาน บ้านสบกาย แต่ยังไม่มียงานวิจัยที่ศึกษาถึงบ้านเมืองกีดอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม จากงานของเฉลิมชัย พบว่าหนึ่งในแผนพัฒนาชุมชนกีดช้างด้านเศรษฐกิจคือ การจัดตั้งกลุ่มสตรีเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน (เฉลิมชัย ปัญญาดีและคณะ, 2545: 24) ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ตัดสินใจเลือกพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่วิจัย

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านแม่ตะมานในด้านการใช้ที่ดิน ดงพร เพิ่มสุวรรณ พบว่าการเข้ามาของการท่องเที่ยวมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการจัดการทรัพยากร ชาวบ้านได้เปลี่ยนจากการประกอบอาชีพด้านการเกษตรไปเป็นแรงงานในภาคการท่องเที่ยว ซึ่งผลกระทบในด้านลบคือไม่มีการกระจายรายได้ในพื้นที่เท่าที่ควร (ดงพร เพิ่มสุวรรณ, 2547: 6) นอกจากนี้สายชล พุกษนันท์ ก็ได้เสนอผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อด้านอื่นๆ ดังนี้ การท่องเที่ยวในชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีบางอย่าง เช่น การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือนที่ทันสมัย และสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่าง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการนับถือศาสนาจากความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์เป็นการนับถือศาสนาคริสต์ ประกอบกับการขาดความสามัคคีของชาวบ้าน ความไม่กระตือรือร้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว โอกาส ส่วนอุปสรรคได้แก่ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ไม่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวรวมทั้งขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน (สายชล พุกษนันท์, 2549: 5-6)

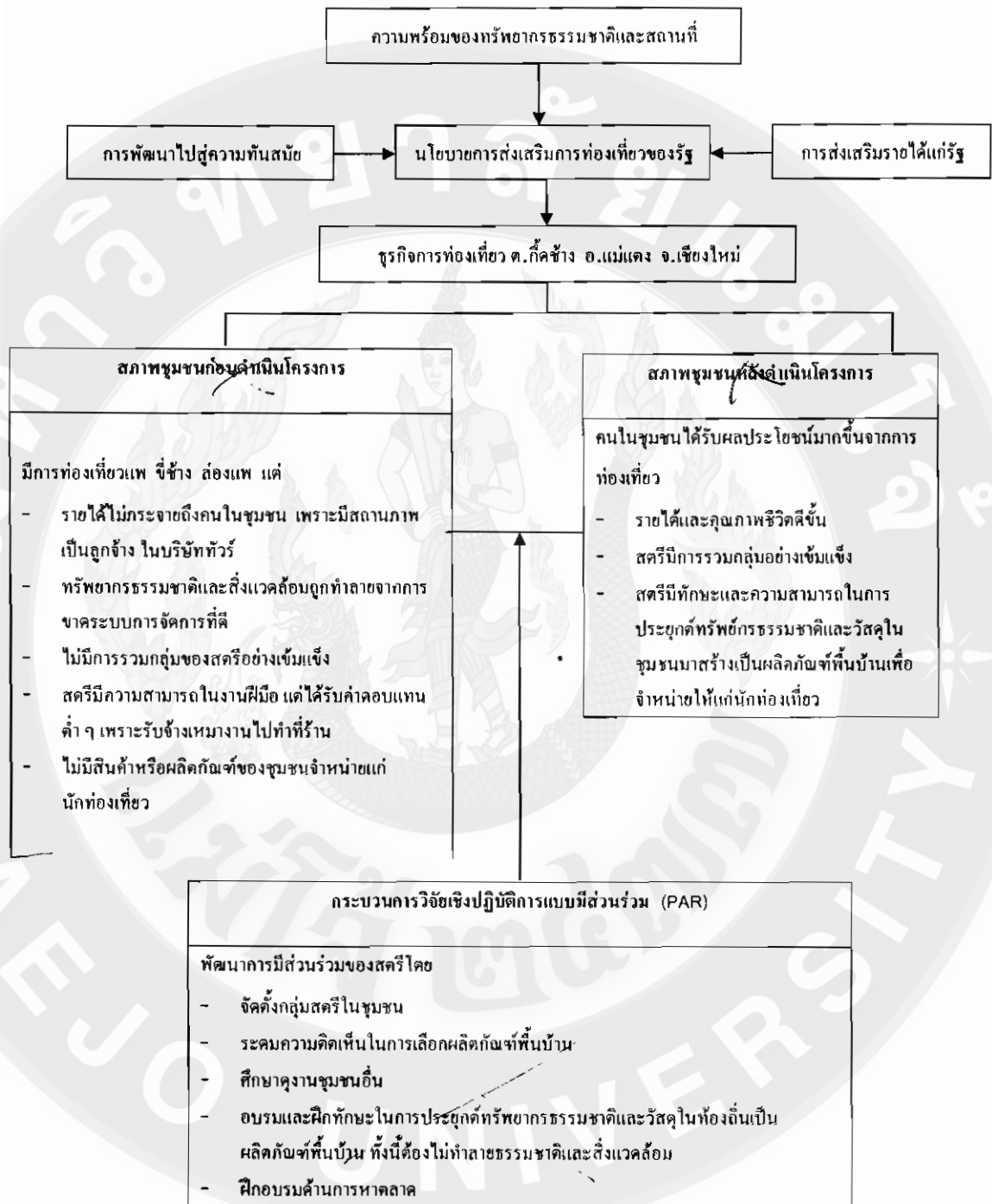
7. ข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยว

ในประเด็นดังกล่าวนี้สายชล พุกษนันท์ได้เสนอการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของหมู่บ้านป่าข้าวหลาม โดยการร่วมฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม พัฒนา ภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านให้สวยงาม การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและร่วมรับผลประโยชน์อย่างยุติธรรมจากผู้ประกอบการท่องเที่ยว ทำการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังโดยการร่วมมือและประสานงานจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยต้องคำนึงถึงชุมชนเป็นสำคัญ(สายชล พุกษนันท์, 2549: 6)

จากการแนวคิดและการทบทวนเอกสารงานวิจัยทั้งหมดนี้ เป็นแนวทางให้คณะผู้วิจัยได้จำแนกการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวของชุมชนที่แทรกอยู่ในกิจกรรมต่างๆของโครงการวิจัยดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการคิดและวางแผน
2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

สถานที่ดำเนินโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกชุมชนบ้านเมืองกีด ตำบลกีดช้าง อำเภอมะแตง จังหวัด เชียงใหม่เป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวประเภท ล่องแพ ชีช้าง นั่งเกวียน ชมธรรมชาติ โดยมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็น จำนวนมาก

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินโครงการวิจัย ประชากรในการศึกษาคือกลุ่มสตรีบ้านเมืองกีด ตำบลกีด ช้าง อ.มะแตง จ.เชียงใหม่ เข้าร่วมโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว ในชุมชนจำนวน 72 คน โดยมีองค์กรกลุ่มสตรีเป็นหน่วยในการวิเคราะห์

งานวิจัย

กระบวนการในการดำเนินโครงการ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน” ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นเครื่องมือในการวิจัย และขับเคลื่อนกระบวนการ พัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวใน ชุมชน โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การเตรียมชุมชน และการวิเคราะห์ชุมชนด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์

- **การเตรียมชุมชน** การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกชุมชนตำบลบ้านเมืองกีด อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย โดยมีการท่องเที่ยวประเภท ล่องแพ ชีช้าง นั่ง เกวียนชมธรรมชาติ โดยมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวภายใน ชุมชนเป็นจำนวนมาก การดำเนินการในระยะนี้ มุ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้วิจัย และ สมาชิกในชุมชน และเผยแพร่โครงการวิจัยให้คนในชุมชนโดยเฉพาะสตรีทราบถึงแนวคิดและ กิจกรรมอย่างคร่าว ๆ ในการดำเนินโครงการ

- **การวิเคราะห์ชุมชน** ทำการศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาและความ ต้องการของคนในชุมชน โดยเฉพาะสตรีในการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการ

เสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองธุรกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้เกิดการระดมความคิดเห็นและเรียนรู้ร่วมกันในการค้นหาสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนด้านการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

2. การดำเนินงาน

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในชุมชนในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองธุรกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชน มีกิจกรรมดังนี้

- จัดประชุมกลุ่มสตรี เพื่อระดมความคิดเห็น ในการเลือกผลิตภัณฑ์ พื้นบ้าน ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึง พื้นฐานทรัพยากรธรรมชาติ และองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาในชุมชนเป็นหลัก โดย ต้องไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการวางแผนกระบวนการผลิต และ การตลาดรองรับผลิตภัณฑ์
- จัดโครงการศึกษาดูงาน เพื่อให้กลุ่มสตรีไปศึกษาดูงานชุมชนอื่น สำหรับเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการผลิต
- จัดประชุมกลุ่มสตรี เพื่อตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์
- จัดฝึกอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน กระบวนการกลุ่มและช่องทางการตลาด
- จัดโครงการออกร้านเพื่อทดลองจำหน่ายสินค้า

การประเมินผลโครงการ

การประเมินผลการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวภายในชุมชน และประเมินผลผลิตภัณฑ์โดยกระบวนการในการประเมินผลประกอบด้วย

- การประเมินแบบมีส่วนร่วมกับสมาชิกในชุมชนเพื่อถอดบทเรียนจากการดำเนินการพัฒนา
- การประเมินผลในเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม

การดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชนภายใต้ชุดโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีกระบวนการหลัก 3 กระบวนการคือ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การดำเนินการ และการประเมินผล

ในการดำเนินงานระยะนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งแนะนำสมาชิกผู้ร่วมวิจัย เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้าน รวมทั้งเผยแพร่แนวคิดและแนวทางในการดำเนินงานวิจัยสู่สมาชิกในชุมชน โดยการเริ่มการติดต่อผ่านผู้นำในชุมชน จากนั้นคณะผู้วิจัยได้สำรวจชุมชนพร้อมทั้งวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน รวมทั้งสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มสตรีในชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชนโดยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย โดยผลการวิเคราะห์มีดังนี้

บ้านเมืองกิด ตั้งอยู่ในตำบลกิดช้าง เขตอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ประมาณ 64 กิโลเมตร และมีเนื้อที่ประมาณ 306.25 ตารางกิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลกิดช้าง: 2548, น. 3) ตั้งอยู่ในหุบเขาโดยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตป่าสงวน มีแม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านคือแม่น้ำแม่แตง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลกิดช้างที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบในพื้นที่นั้น เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลชั้น 5

แต่เดิมบ้านเมืองกิตเป็นที่ยอยู่อาศัยของชนเผ่าลัวะ ต่อมาชนเผ่าลัวะได้ย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่น จึงได้มีชนต่างหมู่บ้านเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และได้ทำสวนเมี่ยงจนกลายเป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ขึ้นมา ในด้านการถือครองที่ดินนั้นพบว่า ที่ดินส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวน ซึ่งทำให้ที่ดินส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ เอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดินเท่าที่มีส่วนมากก็จะเป็น ส.ค.1 และ น.ส.3 อีกจำนวนหนึ่ง เนื่องจากบ้านเมืองกิตมีพื้นที่ราบจำนวนจำกัด จึงมีการปลูกพืชที่เหมาะสมกับพื้นที่ราบสลับกับภูเขาสูงโดยการปลูกข้าว ถั่วแระ ถั่วลิสง ลิ้นจี่ ส้มเขียวหวาน ส้มโอ ลำไย โดยน้ำที่นำมาใช้ในการเกษตรได้มาจากลำห้วยต่างๆภายในชุมชน ส่วนพื้นที่ไกลจากลำห้วยก็จะปลูกข้าวโพด ข้าวโพดหวาน และดอกดาวเรือง นอกจากนี้ก็ยังมีมีการประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และ

อาชีพเสริมอื่นๆ เช่น จักสาน เย็บผ้า ถักผ้า ตัดผม เลี้ยงปลา และค้าขาย โดยส่วนใหญ่เป็นอาชีพเสริมช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว

ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม สมาชิกในบ้านเมืองก๊าดส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง พูดภาษาท้องถิ่น และส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดเมืองก๊าดเป็นวัดที่สำคัญของตำบล ในชุมชนมีความเคารพต่อผู้อาวุโสอย่างเคร่งครัด สมาชิกในชุมชนจะพากันไปรดน้ำดำหัวผู้อาวุโสเป็นประจำ โดยเฉพาะประเพณีสงกรานต์

จุดเด่นของตำบลก๊าดช้างคือการการท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากมีทัศนียภาพอันสวยงามที่เกิดจากภูเขาที่สลับซับซ้อนและแม่น้ำที่ไหลผ่านตำบล มีผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากมีไม้ไม่จำนวนมาก และเป็นแหล่งเลี้ยงช้างแหล่งใหญ่อีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้มีนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโดยเฉพาะ กิจกรรมการเดินป่า ช้าง ช้าง และล่องแพ โดยแหล่งท่องเที่ยวที่สมาชิกในหมู่บ้านต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงคือ แก่งก๊าด ซึ่งตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านเมืองก๊าด

การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านเมืองก๊าดนั้น แต่เดิมถนนภายในตำบลยังเป็นดินลูกรัง ทำให้การเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างหมู่บ้านค่อนข้างลำบาก และยังคงตั้งอยู่ในหุบเขาทำให้ค่อนข้างเป็นชุมชนที่ถูกปิดจากภายนอก ลำน้ำแม่แตงที่สวยงามยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ทางด้านการท่องเที่ยวแต่เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน โดยชาวบ้านจะมาหาปลา กุ้ง หอย เพื่อหาเลี้ยงชีพ ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 มีโครงการเงินผันจากภาครัฐ ดังนั้นจึงเริ่มสร้างถนนลาดยางภายในชุมชนทำให้การไปมาหาสู่กันมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ผู้คนจากภายนอกก็ได้เข้าติดต่อภายในชุมชนซึ่งก็ทำให้ได้เห็นภูมิประเทศที่สวยงาม เป็นหุบเขาที่มีภูเขาล้อมรอบ ต้นไม้เขียวชอุ่ม อากาศเย็นสบาย มีลำน้ำแม่แตงไหลผ่าน มีเกาะแก่งมากมาย จึงเริ่มมีผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวพักผ่อน และบ้านเมืองก๊าดก็เป็นที่รู้จักของผู้คนต่างถิ่นมากขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อน ตั้งแต่เดือนเมษายน ไปจนถึงเดือนสิงหาคม

ในปี พ.ศ. 2534 นายอนุพงษ์ อินต๊ะ กำนันตำบลก๊าดช้างมีความคิดที่จะพัฒนาตำบลก๊าดช้างให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในด้านการเดินป่า ล่องแพ จึงได้นำชาวบ้านให้พัฒนาแก่งก๊าดและแก่งอื่นๆที่น่าจะมีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ให้มีความร่มรื่น สะอาดปลอดภัย รวมทั้งได้มีการริเริ่มสำรวจเส้นทางเดินป่า ทำทางเดินไปชมน้ำตก และกำหนดเส้นทางเดินป่า รวมทั้งการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ให้กับภายนอก จากนั้นเป็นต้นมาก็ได้มีการเปิดกิจการท่องเที่ยวประเภทขี่ช้าง เดินป่า ล่องแพในตำบล ก๊าดช้างกันอย่างคึกคัก แต่ส่วนใหญ่จะ

เป็นกิจการจากบริษัทภายนอกที่มีทุนและทักษะในการบริหารกิจการท่องเที่ยวที่ดีกว่าคนในชุมชน โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ก็กลายเป็นแรงงานรับจ้างอยู่ในบริษัทท่องเที่ยวเหล่านี้

ศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวชุมชน

โดยภาพรวมชุมชนกีดช้างเป็นชุมชนที่มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนอยู่แล้ว ในแต่ละวันจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะชาวต่างประเทศ ซึ่งในด้านการตลาดของการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อขายต่อนักท่องเที่ยวถือว่ามีความศักยภาพที่เป็นไปได้ ที่จะขายสินค้าให้กับกลุ่มเป้าหมายอันเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ส่วนในด้านปัจจัยทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชาติ พบว่าภายในชุมชนมีทรัพยากรและวัสดุเหลือใช้จำนวนมาก เช่น ไม้ไผ่ที่ถูกทิ้งไว้ตามปลายน้ำหลังจากที่ล่องแพเสร็จโดยไม่ได้มีการนำมาใช้ใหม่ หรือเปลือกข้าวโพด ซึ่งภายในชุมชนมีการปลูกข้าวโพดเป็นจำนวนมาก ซึ่งเมื่อถึงหน้าเก็บเกี่ยวเปลือกข้าวโพดเหล่านี้ก็จะถูกเผาทิ้งโดยไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์แต่อย่างใด

ดังนั้นเมื่อคณะวิจัยและกลุ่มสตรีได้วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านร่วมกันแล้ว จึงมีความเห็นร่วมกันว่าชุมชนมีศักยภาพเพียงพอในด้านการท่องเที่ยวและทรัพยากรหรือวัสดุเหลือใช้ของชุมชน

สภาพปัญหาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาถึงการท่องเที่ยวของชุมชนกีดช้าง พบว่าแม้กีดช้างจะเป็นชุมชนที่เน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ แต่ก็ยังเป็นเพียงการท่องเที่ยวในบางมิติ โดยเฉพาะด้านการขายทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามโดยการจัดการท่องเที่ยวแบบเดินป่า ขึ้นช้าง ล่องแพ แต่ยังคงขาดการจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ กล่าวคือยังไม่ได้มีพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบที่ครอบคลุมในด้านต่างๆและให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์กันอย่างทั่วถึง เช่น การพัฒนาภาษาอังกฤษของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การจัดเก็บภาษีและรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาระบบการวางแผนและการจัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้เมื่อสำรวจถึงภูมิปัญญา ทักษะ และประสบการณ์ ของชาวบ้านในการทำผลิตภัณฑ์ พบว่ายังไม่เคยมีการรวมกลุ่มทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้านกันอย่างจริงจัง ลักษณะงานฝีมือหรือผลิตภัณฑ์ยังเป็นหัตถกรรมในครัวเรือน เช่นผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ผ้าทอของชาวปกากะญอ ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ขาดทักษะ และประสบการณ์ในการทำผลิตภัณฑ์ รวมทั้ง

ขาดแรงจูงใจในการริเริ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งนี้เพราะไม่ทราบว่าสร้างรายได้ที่แน่นอนเหมือนกับอาชีพประจำคือการรับจ้างได้หรือไม่

ปัจจัยสุดท้ายคือข้อจำกัดในด้านฤดูกาลท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวแบบเดินป่า ล่องแพในชุมชนนั้นไม่สามารถทำได้ตลอดทั้งปี ในช่วงหน้าฝนซึ่งเป็นฤดูน้ำหลากก็ไม่เหมาะต่อการเดินป่าและล่องแพ เนื่องจากอาจทำให้นักท่องเที่ยวได้รับอันตราย หรือช่วงหน้าแล้ง ปากก็ไม่สวยงาม น้ำแห้งไม่สามารถล่องแพได้ จึงทำให้การท่องเที่ยวในชุมชนนั้นไม่ได้มีอยู่ตลอดปี ซึ่งช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนจะเป็นช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนสิงหาคม

ความต้องการของกลุ่มสตรีในหมู่บ้านในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

จากการสำรวจชุมชนในเบื้องต้นพบว่า สตรีหลายคนในชุมชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของการวิจัยโดยเฉพาะกลุ่มสตรีผู้นำชุมชนหรือภรรยาของผู้นำชุมชน หลายคนมีความคาดหวังว่าผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนนี้ หากได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังก็จะสามารถเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว อีกทั้งเป็นการนำเอาทรัพยากรและวัสดุเหลือใช้ในชุมชนมาเพิ่มมูลค่าและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และจะช่วยยกระดับรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามกลุ่มสตรีส่วนใหญ่ก็มีเงื่อนไขที่อยากให้การดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัย ไม่ทราบเกี่ยวกับช่วงเวลาทำงานหลักของกลุ่มสตรีคือช่วงทำนาหรือเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยมีสตรีในชุมชนที่ให้ความสนใจและร่วมลงชื่อในการร่วมดำเนินกิจกรรมจำนวน 72 ราย โดยมีลักษณะทางประชากรดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงเพศของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	6	8.22
หญิง	67	91.78
รวม	73	100.0

จากตารางที่ 1 ผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นเพศชายจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 8.22 และเพศหญิง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 91.78 ตามลำดับ

แม้คณะผู้วิจัยจะกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มสตรี แต่ก็มีผู้สนใจจำนวนหนึ่งที่มีใช้สตรีสนใจที่จะร่วมกลุ่ม ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงควรเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ

ตารางที่ 2 แสดงอายุของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
30-40 ปี	22	30.14
41-50 ปี	27	36.98
51-60 ปี	15	20.55
61 ปีขึ้นไป	9	12.33
รวม	73	100.00

จากตารางที่ 2 ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีอายุระหว่าง 30-40 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 30.14 อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 36.98 อายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 20.55 อายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 12.33 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงอาชีพของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

อาชีพหลัก	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกร	30	41.09
ธุรกิจส่วนตัว	3	4.11
ธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในชุมชน	2	2.74
รับจ้างทั่วไป	18	24.66
รับจ้างในกิจการท่องเที่ยวของชุมชน	13	17.81
อื่นๆ	7	9.59
รวม	73	100.00

จากตารางที่ 3 ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 41.09 รองลงมาคือ อาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 24.66 อาชีพรับจ้างในกิจการท่องเที่ยวของชุมชน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 17.81 อาชีพอื่นๆ เช่น ทำร้านเสริมสวย เย็บผ้า ปักผ้า จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 9.59 อาชีพธุรกิจส่วนตัวเช่นค้าขาย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 4.11 อาชีพธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.74 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงรายได้ของผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

รายได้/เดือน	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 2,000 บาท	38	52.05
2,001 - 4,000 บาท	24	32.88
4,001 - 6,000 บาท	5	6.85
6,001 - 8,000 บาท	2	2.74
8,001 - 10,000 บาท	3	4.11
10,001 บาท ขึ้นไป	1	1.37
รวม	73	100.00

จากตารางที่ 4 ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีรายได้น้อยกว่า 2,000 บาท จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 52.05 รายได้ระหว่าง 2,001 - 4,000 บาท จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 32.88 รายได้ระหว่าง 4,001 - 6,000 บาท จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 6.85 รายได้ระหว่าง 6,001 - 8,000 บาท จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.74 รายได้ระหว่าง 8,001 - 10,000 บาท จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 4.11 รายได้ตั้งแต่ 10,001 บาทขึ้นไป จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.37 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงการได้รับทราบข่าวสารของโครงการวิจัย

การรับทราบข่าวโครงการวิจัย	จำนวน	ร้อยละ
ทราบจากการประชาสัมพันธ์ของชุมชน	29	39.72
ทราบจากญาติหรือเพื่อนบ้าน	18	24.66
ทราบจากผู้นำสตรี	11	15.07
ทราบจากคณะผู้วิจัย	15	20.55
รวม	73	100.00

จากตารางที่ 5 ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มสตรีรับทราบข่าวสารของโครงการวิจัยจากการประชาสัมพันธ์ของชุมชนเป็นจำนวนมากที่สุดจำนวน 29 คนคิดเป็นร้อยละ 39.72 รองลงมาทราบจากญาติหรือเพื่อนบ้าน จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 24.66 ทราบจากคณะผู้วิจัย จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 20.55 ทราบจากผู้นำสตรีจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 15.07ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงสาเหตุในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย

สาเหตุในการเข้าร่วมโครงการวิจัย	จำนวน	เปอร์เซ็นต์
อยากมีความรู้ด้านวิชาชีพ	19	26.03
อยากให้ชุมชนมีความสามัคคี	6	8.22
อยากมีรายได้เสริม	28	38.35
ญาติหรือเพื่อนบ้านเข้าร่วม	6	8.22
มีเวลาว่าง	2	2.74
ผู้นำชุมชนชักชวน	12	16.44
รวม	73	100.00

จากตารางที่ 6 ผลการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเข้าร่วมโครงการเพราะอยากมีรายได้เสริมมากที่สุดจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 38.35 รองลงมาคืออยากมีความรู้ด้านวิชาชีพจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 26.03 เพราะผู้นำชุมชนชักชวนจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 16.44 เพราะอยากให้ชุมชนมีความสามัคคีและเพราะญาติหรือเพื่อนบ้านเข้าร่วมมีจำนวนเท่ากันจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 8.22 เพราะมีเวลาว่างจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.74 ตามลำดับ

การดำเนินการ

หลังจากที่ได้สำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพ สภาพปัญหาและความต้องการของสตรี ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว ในระยะนี้คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินโครงการในระยะต่อไป โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ขั้นตอนการเสนอผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนและเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่เป็นไปได้ในเบื้องต้นจำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนการสำรวจการผลิตและการตลาดโดยการศึกษาดูงาน ขั้นตอนการตัดสินใจในขั้นสุดท้ายในการเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนโดยกลุ่มสตรี ขั้นตอนการการฝึกอบรม และการออกร้านเพื่อทดลองจำหน่ายสินค้า โดยคณะผู้วิจัยได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยและสตรีในชุมชน โดยถือเอาความคิดเห็นและการตัดสินใจของสมาชิกส่วนใหญ่เป็นสำคัญ เพื่อให้สตรีที่เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เสนอ วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของผลิตภัณฑ์แต่ละอย่าง และตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้านตัวอย่างของชุมชนขึ้นมา ผู้วิจัยจึงใช้เวลาและความสำคัญต่อกระบวนการนี้ค่อนข้างมาก โดยเน้นให้ชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเอง ส่วนผู้วิจัยมีหน้าที่ช่วยนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ และรวบรวมข้อมูลรวมทั้งความคิดเห็นของกลุ่มสตรีเพื่อสรุปประเด็นในภาพรวม

จัดประชุมกลุ่มสตรีเพื่อร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้านในเบื้องต้น

การระดมความคิดเห็นเพื่อการวางแผน เป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งของการมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ตั้งศักยภาพ และทรัพยากรภายในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน คณะผู้วิจัยจึงได้จัดประชุมเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการวางแผนและระดมความคิดเห็นของประชาชนในการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของบ้านเมืองก๊ิด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่” เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2547 เวลา 09.00 น. – 17.00 น. ณ ห้องประชุม

โรงเรียนบ้านเมืองกีด ตำบลกีดช้าง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้มีกลุ่มสตรีเข้าร่วมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 68 คน

วัตถุประสงค์หลักของการจัดประชุมในครั้งนี้ เพื่อต้องการชี้แจงแนวทางและระยะเวลาในการดำเนินโครงการวิจัยอย่างคร่าวๆ เพื่อให้กลุ่มสตรีในชุมชนได้รับทราบและแสดงความคิดเห็นเพื่อปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องเหมาะสมกับพื้นที่และเวลาของกลุ่มสตรีในชุมชน และการประชุมครั้งนี้ยังได้ทำการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่ม โดยมีตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก รวมทั้งเปิดโอกาสให้กลุ่มสตรีได้เสนอผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่สมาชิกกลุ่มให้ความสนใจและคิดว่าเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ในการพัฒนา ทั้งนี้มีเงื่อนไขว่าผลิตภัณฑ์นั้นๆจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานทรัพยากร ธรรมชาติและองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาในชุมชนเป็นหลัก ตลอดจนต้องไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มสตรีเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อและได้รับการเลือกตั้งคือคุณบัวจัน อินตะ ซึ่งเป็นสมาชิกอบต.และภรรยาภักนตำบลกีดช้าง ส่วนผลการระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์ มีผู้เสนอผลิตภัณฑ์พื้นบ้านอย่างหลากหลายได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากใบไม้แห้ง ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ไผ่ การแปรรูปผลไม้ตามฤดูกาล เช่น ลิ้นจี่ ส้ม ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากรากไม้เพื่อนำมาแกะสลัก ผลิตภัณฑ์ ที่ทำจากต้นกล้วยกระดาดะมูลช้าง ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเปลือกข้าวโพด ไม้กวาดดอกหญ้า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเส้นด้าย เช่น กระเป๋า ของตกแต่งบ้าน และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากมูลช้าง เช่นกระดาดะมูลช้าง เป็นต้น ซึ่งผู้เสนออีกได้อภิปรายถึงจุดเด่นและโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตนเองเสนอกันอย่างกว้างขวาง จากนั้น จึงได้มีการคัดเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน 3 ผลิตภัณฑ์ โดยผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการเลือกสรรในขั้นตอนนี้ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากใบไม้แห้งและไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเส้นด้ายหรือผ้าทอชาวเขา และกระดาดะมูลช้าง จากนั้นได้มีการแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่มตามความสมัครใจแล้วระดมความคิดเห็นในการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค โดยประยุกต์ใช้เทคนิค SWOT analysis เพื่อวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด โดยมีคณะผู้วิจัยช่วยอำนวยความสะดวกและสรุปประเด็น ซึ่งแต่ละกลุ่ม มีข้อสรุปดังนี้

ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากใบไม้แห้งและไม้ไผ่

แหล่งวัตถุดิบ สามารถหาได้มากมายภายในชุมชนเนื่องจาก ในบ้านเมืองกีดมีต้นไม้จำนวนมากทั้งไม้ร่วง และไม้เนื้อแข็ง ซึ่งใบไม้ โดยเฉพาะไม้ไผ่ที่เหลือจากการนำไปสร้างแพ รวมทั้งแพที่ใช้ล่องแพเสร็จแล้ว ซึ่งโดยปกติก็จะถูกทิ้งไว้ ไม่ได้มีการนำมาใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่สามารถนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆมากมาย เช่น สุ่ม ตะกร้า ไม้จิ้มฟัน กระเป๋านาฬิกา โคมไฟ กระดัง ฝาชี พวงกุญแจแปะไม้ไผ่ที่ใส่กระดิกน้ำ ตลอดจนของชำร่วยต่างๆ

จุดเด่น ทรัพยากรและวัสดุที่นำมาสร้างผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และใบไม้ สามารถหาทรัพยากรได้ง่ายภายในชุมชน ต้นทุนไม่สูงและใช้วัสดุไม่มาก สามารถขายได้ราคาดี และนอกจากนี้ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และใบไม้สามารถนำมาประยุกต์ทำสินค้าได้หลากหลายชนิด

จุดด้อย สมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีทักษะในการผลิต และเนื่องจากเป็นสินค้าลักษณะงานฝีมือจึงอาจต้องใช้เวลาในการฝึกฝนนานเหมือนกับการเริ่มต้นใหม่ และประการสำคัญหากผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมอาจมีปัญหาในเรื่องการทำลายป่าไม้ไผ่ของชุมชนตามมา เนื่องจากเป็นวัสดุสำคัญในการผลิต

โอกาส สมาชิกในชุมชนบางคนมีทักษะในการผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และสามารถถ่ายทอดให้แก่สมาชิกคนอื่นๆได้ อีกทั้งผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมในตลาดและเป็นที่ยึดของนักท่องเที่ยวจึงน่าจะมีโอกาสที่จะสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนได้

ปัญหาและอุปสรรค อย่างไรก็ตามปัญหาและอุปสรรคของการเลือกผลิตภัณฑ์ประเภทนี้เป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนคือเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถหาซื้อได้ทั่วไป และจำหน่ายมากมายตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งหากผลิตภัณฑ์ของชุมชนไม่มีความละเอียดสวยงามเพียงพอหรือขาดเอกลักษณ์หรือจุดขาย ก็อาจไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรคแล้ว กลุ่มผลิตภัณฑ์ที่ทำจากใบไม้แห้งและไม้ไผ่ก็คิดว่า ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากใบไม้แห้งและไม้ไผ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมที่สุดกับชุมชน ทั้งนี้ชุมชนควรทำการขยายพันธุ์ไม้ไผ่ควบคู่ไปกับการผลิตด้วย

ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเส้นด้ายหรือผ้าทอชาวเขา

แหล่งวัตถุดิบ วัตถุดิบสำหรับทำเส้นด้ายหรือผ้าทอของชาวเขาสามารถหาซื้อได้ทั่วไปจากตัวเมืองเชียงใหม่ โดยมีทั้งแบบที่เป็นผ้าทอสำเร็จเพื่อนำมาปักลวดลาย หรือแบบที่เป็นเส้นด้ายสำหรับทอด้วยมือด้วยตนเอง

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเส้นด้ายหรือที่เรียกว่าผ้าทอชาวเขาสามารถนำมาทำเป็นเสื้อ กระเป๋า ผ้าคลุมไหล่ พวงกุญแจ กระเป๋าใส่โทรศัพท์มือถือ ของตกแต่งบ้าน และของชำร่วยต่างๆ

จุดเด่น ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเส้นด้ายเป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เนื่องจากมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเขา ซึ่งในตำบลก๊อตช้างก็มีชาวเขาอาศัยอยู่จำนวน

หนึ่ง และต่างก็มีทักษะในการทอผ้าอยู่แล้วจึงง่ายต่อการฝึกฝนเรียนรู้ จึงเท่ากับเป็นการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วให้ได้รับการพัฒนายิ่งขึ้นไป รวมทั้งสามารถขายได้ราคาดี และนอกจากนี้ยังสามารถนำมาประยุกต์ทำสินค้าได้หลากหลายชนิด

จุดด้อย แม้สมาชิกส่วนใหญ่จะพอมีทักษะในการผลิตอยู่บ้าง แต่สินค้าประเภทดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความละเอียดสวยงาม และเน้นความเป็นเอกลักษณ์ของชาวเขาในแต่ละเผ่า อีกประการหนึ่งคือด้านวัตถุดิบในการผลิตมีวัสดุที่หาได้ในชุมชนจึงอาจเกิดปัญหาในเรื่องการจัดหาวัสดุที่นำมาผลิตได้ และจากการที่ไม่ใช่วัสดุที่หาได้ในชุมชน จึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีต้นทุนพอสมควร

โอกาส ในชุมชนก๊อตช้าง ในชนเผ่ามีอาศัยอยู่ในชุมชนจำนวนหลายชนเผ่าอันได้แก่ ม้ง อาข่า และปะกาเกอญอ ซึ่งต่างก็มีลวดลายในการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์และมีความสวยงามแตกต่างกันไป รวมทั้งชาวชนเผ่าสามารถเป็นผู้ถ่ายทอดวิธีการทำเส้นด้ายให้แก่กลุ่มสตรีคนอื่นๆ ได้ อีกทั้งผลิตภัณฑ์จากเส้นด้ายยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมในตลาดและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวจึงน่าจะมีโอกาสที่จะสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนได้

ปัญหาและอุปสรรค ปัญหาและอุปสรรคของการเลือกผลิตภัณฑ์ประเภทนี้เป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนคือเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ทั่วไป ซึ่งหากผลิตภัณฑ์ของชุมชนไม่มีความละเอียดสวยงามเพียงพอหรือขาดเอกลักษณ์หรือจุดขาย ก็อาจแข่งขันในตลาดได้ยาก รวมทั้งความลำบากในการอธิบายให้ชาวชนเผ่าต่างๆ เข้าใจถึงการดำเนินกิจกรรมของโครงการและยอมถ่ายทอดทักษะในการทอผ้าของชนเผ่าของตนเอง เนื่องจากอาจเกรงว่าทักษะและความรู้ในการทอผ้าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนเผ่าจะถูกถ่ายทอดไปยังกลุ่มคนอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีความกังวลในมีประเด็นเรื่องราคาสินค้าที่ไม่แน่นอน ซึ่งเป็นจุดที่กลุ่มสตรีกังวลใจเป็นอย่างมากเพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีต้นทุน ดังนั้นก็ต้องหาแหล่งเงินทุนและต้องการตลาดที่รองรับที่แน่นอน

ผลิตภัณฑ์จากมูลช้าง

แหล่งวัตถุดิบ แหล่งวัตถุดิบผลิตภัณฑ์จากมูลช้างสามารถหาได้ภายในตำบลก๊อตช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ มูลช้างสามารถนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ได้มากมายเช่น กระดาษมูลช้าง ซึ่งมีกรรมวิธีเช่นเดียวกับการทำกระดาษสา ของจดหมาย โคมไฟกรอบรูป ตลอดจนของตกแต่งบ้านหรือของชำร่วย

จุดเด่น วัตถุดิบสำคัญในการผลิตคือมูลช้างมีอยู่มากมายในชุมชน มีต้นทุนไม่สูงมาก เป็นการนำสิ่งที่ไม่มีความทำให้เกิดมูลค่า และยังมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นที่มีช้างเป็นจำนวนมากในชุมชน รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากมูลช้างสามารถขายได้ราคาดี และยังเป็นการ

รักษาสิ่งแวดล้อมโดยช่วยลดปริมาณการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อมาทำกระดาษ และนอกจากนี้ยังนำมาประยุกต์ทำสินค้าได้หลากหลายชนิด

จุดด้อย แนวคิดในการสร้างผลิตภัณฑ์จากมูลช้างเป็นแนวคิดใหม่ ซึ่งอาจเกิดความเสี่ยงในด้านการตลาด และด้านทักษะในการผลิตไม่มีใครในชุมชนที่มีทักษะในการผลิตซึ่งต้องอาศัยวิทยากรจากภายนอก และกลุ่มสตรีต้องอาศัยระยะเวลาอันพอสมควรในการฝึกฝนให้เกิดความเชี่ยวชาญนอกจากนี้ในด้านการลงทุนต้นทุนในการผลิตในระยะแรกค่อนข้างสูง เนื่องจากต้องใช้เครื่องจักรอุปกรณ์ที่มีราคาแพงในการผลิต

โอกาส ผลิตภัณฑ์จากมูลช้างเป็นแนวคิดใหม่ที่มีการนำเอามูลช้างที่สกปรก มาผ่านกรรมวิธีเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และเนื่องจากเป็นสินค้าที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งหากสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความสวยงาม ปรานีดีและมีคุณภาพจะเป็นการเปิดตลาดใหม่ให้กับสินค้าที่ใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อม เพราะจะเป็นการบุกเบิกตลาดใหม่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากมูลช้าง ประการสุดท้าย การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากมูลช้างมีโอกาสที่จะได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาครัฐ เพราะเป็นแนวคิดใหม่และยังมีความเป็นเอกลักษณ์และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีช้างเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงน่าจะมีโอกาสที่จะสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนได้

ปัญหาและอุปสรรค ปัญหาและอุปสรรคสำคัญของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้คืออาจต้องมีการแข่งขันกับบริษัทเอกชนที่ผลิตสินค้าจากมูลช้างอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งบริษัทเอกชนมีเงินทุนสูงกว่าและมีบุคลากรที่เชี่ยวชาญ มีทักษะในการผลิตและการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความสวยงามและมีคุณภาพ ดังนั้นการผลิตของกลุ่มสตรีในชุมชนอาจจะเสียเปรียบในการแข่งขัน ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือปัญหาในเรื่องแหล่งวัตถุดิบ เพราะแม้ว่ามูลช้างจะหาได้ภายในชุมชนแต่อาจไม่เพียงพอสำหรับความต้องการ ซึ่งทำให้ต้องไปหาจากแหล่งอื่นๆ หรือแม้แต่ภายในชุมชน มูลช้างแม้จะมีอยู่มากแต่อาจหาไม่ได้ง่าย ๆ เพราะอาจต้องไปหาในป่าที่มีการนำช้างไปปล่อย นอกจากนี้มูลช้างอาจมีอยู่อย่างกระจัดกระจายซึ่งอาจเกิดปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ หรือวัตถุดิบมีราคาแพงขึ้นได้ในภายหลัง ปัญหาอีกประการคือเรื่องสถานที่เนื่องจากกระบวนการผลิตอาจส่งกลิ่นเหม็นรบกวนคนในชุมชน ประการสุดท้ายคือปัญหาในเรื่องของเงินลงทุน เพราะต้องใช้เงินทุนเริ่มต้นในการลงทุนด้านเครื่องจักรอุปกรณ์ในการผลิตค่อนข้างสูง

ข้อสังเกตในการประชุมครั้งนี้ คณะผู้วิจัยพยายามดำเนินรายการโดยเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระและไม่มีการชี้นำ จากการสังเกตพบว่ากลุ่มสตรีส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นในช่วงแรกๆที่มีการนำเสนอว่าจะเลือกพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทใด ในขณะที่กลุ่มแกนนำของชุมชน เช่น ครู สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าของกิจการการ

ห้องเที่ยวในระดับชุมชน ประธานกลุ่มแม่บ้านจะเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการเสนอความคิดเห็น โดยที่กลุ่มสตรีส่วนใหญ่จะสนับสนุนความคิดเห็นและแทบจะไม่ปรากฏความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันหรือขัดแย้งกับกลุ่มแกนนำ ต่อมาเมื่อได้แบ่งกลุ่มตามผลิตภัณฑ์ และให้กลุ่มสตรีร่วมกันระดมความคิดและนำเสนอแหล่งวัตถุดิบตัวอย่าง ผลิตภัณฑ์ จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และปัญหาอุปสรรคของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท พบว่าสตรีในชุมชนมีส่วนร่วมในการอภิปรายกันมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์อย่างมากต่อการพิจารณาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทว่าประเภทใดมีโอกาส ความเป็นไปได้ รวมทั้งสอดคล้องและเหมาะสมที่จะเป็นผลิตภัณฑ์ตัวอย่างของชุมชนในการดำเนินการวิจัย

การศึกษาดูงานการผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์ตัวอย่าง

การศึกษาดูงานถือเป็นการเปิดโลกทัศน์ ถือเป็นความรู้ที่ได้มาจากการประสบการณ์จริง โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน จึงได้นำเสนอโครงการชื่อ “โครงการศึกษาดูงานการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน” เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ศึกษาถึงกระบวนการผลิต ขั้นตอน วัตถุดิบ การตลาด และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้านต่าง ๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจและสรุปคัดเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่เหมาะสมกับชุมชน ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้จัดโครงการศึกษาดูงานการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มสตรีได้มีความรู้ใหม่ อันเกิดจากการประสบการณ์จริง เพื่อประกอบการตัดสินใจคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่มาจากความต้องการและความเห็นชอบของคนในชุมชนเอง อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน

อันดับแรกคณะผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานกับศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 1 อ.เมือง จ.เชียงใหม่ เพื่อขอคำแนะนำในด้านกลุ่มธุรกิจด้านผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ เส้นด้าย และมูลช้าง ต่อมาได้ประชุมร่วมกับคณะกรรมการกลุ่มสตรีเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน เพื่อคัดเลือกกลุ่มธุรกิจที่ผลิตสินค้าแต่ละประเภท และดำเนินการติดต่อสถานที่ศึกษาดูงานการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้านจำนวน 4 แห่งด้วยกันคือ (1)กลุ่มอาชีพจักรสานนายถวัลย์ สมธรรม เลขที่ 32/1 ม.4 บ้านป่าบางหลวง ต.ป่าบาง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ (2)กลุ่มอาชีพจักรสานนายแก้ว นามวงศ์ เลขที่ 78 ม.4 บ้านป่าบางหลวง ต.ป่าบาง อ.สารภี จ.เชียงใหม่ (3)กลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้านางศรีพรรณ ไชยวงศ์ บ้านช้างน้ำ ต.หลวงเหนือ อ.สารภี จ.เชียงใหม่ และ(4)บริษัท เชียงใหม่ ฮอทมิตร คิงส์ จำกัด(Chiangmai Hotmitt King Co.Ltd.)เลขที่ 115/1 ม.1 กิโลเมตรที่ 22 ถนนเชียงใหม่ฝาง ต.สันป่า อ.แมริม จ.เชียงใหม่

โครงการศึกษาดูงานนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 18-19 กุมภาพันธ์ 2547 โดยนำสตรีที่สนใจเข้าร่วมศึกษาดูงานจำนวน 51 คนไปศึกษาเรียนรู้สถานที่จริงที่มีการสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อให้กลุ่มสตรีได้รับความรู้เบื้องต้นในการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้านโดยเฉพาะด้านกระบวนการผลิต วัตถุดิบ การตลาด และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน นอกจากนี้ยังทำให้กลุ่มสตรีได้เห็นถึงความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากวัสดุและทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนเพื่อนำข้อมูลที่ได้รับจากประสบการณ์จริงมาประกอบการตัดสินใจในการสรุปคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชุมชน ซึ่งสถานที่ในการศึกษาดูงานการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน คือ กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ ของคุณณวัณย์ สมธรรม และคุณแก้ว นามวงศ์ ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2547 และในวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2547 ไปศึกษาดูงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้าและเส้นด้ายของกลุ่มสตรีบ้านช้างน้ำ และการทำผลิตภัณฑ์จากกระดาษมูลช้างของบริษัท เชียงใหม่ ฮอทดิตร คิงส์ จำกัด โดยมีการแบ่งกลุ่มกลุ่มละ 15-17 คนเพื่อสังเกตการณ์และเก็บข้อมูลด้านการผลิต และการตลาดของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดอย่างละเอียด เพื่อนำมาเสนอข้อดีข้อเสีย ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแต่ละผลิตภัณฑ์เปรียบเทียบความเป็นไปได้ในการผลิตในการประชุมครั้งต่อไป

จากการสังเกตการณ์การศึกษาดูงานทั้ง 2 วันพบว่า กลุ่มสตรีมีความกระตือรือร้นและสนใจในการซักถามข้อมูลต่างๆทั้งทางด้านแหล่งวัตถุดิบ กระบวนการขั้นตอนการผลิต และการตลาดของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด และมีการอภิปรายเปรียบเทียบความเป็นไปได้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทกับว่าเหมาะสมกับชุมชนกีดช้างหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และได้ถ่ายภาพตลอดจนซื้อผลิตภัณฑ์ตัวอย่างเพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับกลุ่มสตรีที่ไม่ได้มาร่วมโครงการศึกษาดูงาน เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์ตัวอย่างของกลุ่มสตรีในโครงการวิจัย

การประชุมกลุ่มสตรีเพื่อตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน

หลังจากที่ได้มีการวางแผนและระดมความคิดเห็น เพื่อเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน รวมทั้งการศึกษาดูงานการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้านจากแหล่งผลิตจริง จำนวน 4 แห่งแล้ว จึงได้มีการจัดประชุมในหัวข้อ “การประชุมสัมมนาเพื่อสรุปการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน” ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2547 เวลา 09.00 น. – 17.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านเมืองกีด ตำบลกีดช้าง อำเภอมะแมง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้มีสมาชิกในชุมชนทั้งกลุ่มสตรีและกลุ่มเยาวชนเข้าร่วมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 52 คน เพื่อสรุปการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้านโดยการตัดสินใจของกลุ่มสตรีในชุมชนภายใต้บริบทของสภาพแวดล้อมศักยภาพและความเป็นไปได้ของผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ตลอดจนวัสดุเหลือใช้ในชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้กลุ่มสตรีได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนในทุกขั้นตอน ทั้งขั้นตอนการร่วม

คิด ร่วมวางแผน และร่วมตัดสินใจ เพื่อให้สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

จากการประชุมในช่วงแรกได้มีเปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มที่ได้แบ่งกลุ่มกลุ่มละ 15-17 คน เพื่อสังเกตการณ์เฉพาะนั้น มานำเสนอความเหมาะสมและปัญหาอุปสรรคของแต่ละผลิตภัณฑ์กับชุมชนเมืองกีด โดยมีการอภิปรายนำเสนอ ดังนี้

ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่

- ความเหมาะสม

1. สามารถหาวัตถุดิบได้ง่ายในชุมชน ทำให้ต้นทุนในการผลิตไม่สูง
2. น่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงได้ในอนาคตเพราะมีความเหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนและน่าจะเอื้อต่อการท่องเที่ยวในชุมชน
3. สามารถจัดฝึกอบรมในชุมชนได้ เพราะไม่ได้ใช้พื้นที่และอุปกรณ์มาก
4. ไม่ไผ่ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมในตลาดและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว

- ปัญหาอุปสรรค

1. เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถหาซื้อได้ทั่วไป และจำหน่ายมากมายตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งหากผลิตภัณฑ์ของชุมชนไม่มีความละเอียดสวยงามเพียงพอหรือขาดเอกลักษณ์หรือจุดขาย ก็อาจไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้ยาก
2. สมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีทักษะในการผลิต และเนื่องจากเป็นสินค้าลักษณะงานฝีมือ จึงอาจต้องใช้เวลาในการฝึกฝนนานเหมือนกับการเริ่มต้นใหม่
3. อาจมีปัญหาในเรื่องการทำลายป่าไม้ไผ่ของชุมชนตามมา เนื่องมาจากเป็นวัสดุสำคัญในการผลิต
4. เนื่องจากในการผลิตต้องใช้หน่วยเป็นวัสดุสำคัญซึ่งหาซื้อได้ยากและอาจทำให้ต้นทุนสูงขึ้นไปด้วย

ผลิตภัณฑ์จากเส้นด้ายหรือผ้าทอชาวเขา

- ความเหมาะสม

1. วัตถุดิบในการผลิตสามารถหาได้ง่ายหาซื้อได้ทั่วไป
2. ไม่ต้องยุ่งยากในการหาสถานที่ในการผลิต เนื่องจากกลุ่มสตรีสามารถผลิตภายในบ้านของสตรีเองได้
3. กลุ่มสตรีส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปักผ้า มีฝีมือประณีต และมีจักรเย็บผ้า

4. สามารถทำได้ง่ายเนื่องจากกรรมวิธีในการผลิตไม่ยุ่งยากหรือซับซ้อน

- ปัญหาอุปสรรค

1. แม้วัตถุดิบจะหาได้ง่ายแต่ไม่ได้เป็นทรัพยากรภายในชุมชน จึงไม่ค่อยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยที่มุ่งเน้นให้ใช้ทรัพยากรภายในชุมชนเป็นหลัก

2. เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ทั่วไป ซึ่งหากผลิตภัณฑ์ของชุมชนไม่มีความละเอียดสวยงามเพียงพอหรือขาดเอกลักษณ์หรือจุดขาย ก็อาจไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้ยาก จึงอาจมีปัญหาด้านการตลาด

3. มีความกังวลในมีประเด็นเรื่องราคาสินค้าที่ไม่แน่นอน ซึ่งเป็นจุดที่กลุ่มสตรีกังวลใจเป็นอย่างมากเพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีต้นทุน ดังนั้นก็ต้องหาแหล่งเงินทุนและต้องการตลาดที่รองรับที่แน่นอน

ผลิตภัณฑ์มูลช้าง

- ความเหมาะสม

1. ทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตคือมูลช้าง สามารถหาได้ง่ายในชุมชน
2. สถานที่เอื้ออำนวยกับผลิตภัณฑ์ เนื่องจากในหมู่บ้านมีการเลี้ยงช้าง, ใกล้แหล่งน้ำ, มีสถานที่ท่องเที่ยวและมีนักท่องเที่ยวชาวต่าง ประเทศมาเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ
3. น่าจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงได้ในอนาคตเพราะมีความเหมาะสมสอดคล้องกับชุมชนและน่าจะเอื้อต่อการท่องเที่ยวในชุมชน

- ปัญหาอุปสรรค

1. ขาดสถานที่ในการผลิต เนื่องจากสถานที่ในการสร้างโรงเรือนเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์จากมูลช้างต้องกว้างขวางและเป็นที่สาธารณะ
2. ต้นทุนสูง เนื่องจากต้องมีการสร้างโรงเรือนและซื้ออุปกรณ์ในการผลิตทั้งหมด
3. การฝึกอบรมเป็นไปได้ยากเนื่องจากไม่มีสถานที่และอุปกรณ์ในการฝึกอบรม ดังนั้นต้องส่งตัวแทนของสตรีในหมู่บ้านออกไปฝึกอบรมภายนอก จึงทำให้เกิดความไม่ทั่วถึงในการฝึกอบรมและทำให้ขาดทักษะในการผลิต
4. ปัญหาการแข่งขันการตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ

เมื่อที่ประชุมได้มีการอภิปรายเกี่ยวกับความเหมาะสมสอดคล้องต่อชุมชนและปัญหาอุปสรรคของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ได้ให้ที่ประชุมตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับชุมชนมากที่สุดและมีอุปสรรคน้อยที่สุด โดยที่ประชุมได้ลงคะแนนเสียงเลือกผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ไผ่เป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน 52 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 7 แสดงการลงคะแนนเสียงของกลุ่มสตรีบ้านเมืองกัตในการคัดเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

ที่	ผลิตภัณฑ์	จำนวน	ร้อยละ
1	ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ไผ่	35	67.31
2	ผลิตภัณฑ์จากเส้นด้ายหรือผ้าทอชาวเขา	5	9.61
3	ผลิตภัณฑ์จากมูลช้าง	12	23.08
	รวม	52	100

จากตารางที่ 7 ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มสตรีบ้านเมืองกัต เลือกผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ไผ่มากที่สุดจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 67.31 เลือกผลิตภัณฑ์จากเส้นด้ายหรือผ้าทอชาวเขาจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 9.61 และผลิตภัณฑ์จากมูลช้างจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08

อย่างไรก็ตาม ในด้านการฝึกอบรมกลุ่มสตรีก็มีความสนใจในการที่จะฝึกอบรมในการผลิตผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นๆด้วย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเห็นควรให้มีการจัดฝึกอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2 ประเภท ได้แก่ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ ยกเว้นผลิตภัณฑ์จากมูลช้างเนื่องจากมีไม่มีสถานที่ที่เหมาะสมและไม่สามารถจัดหาอุปกรณ์เพื่อมาฝึกอบรมในชุมชนได้ รวมทั้งในการฝึกอบรมได้จัดให้มีการอบรมให้ความรู้ในด้านกระบวนการรวมกลุ่มและด้านการตลาดอีกด้วย

กระบวนการนี้ ได้เน้นกระบวนการให้กลุ่มสตรีในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันภายใต้ข้อมูลและประสบการณ์จริงที่ได้รับจากศึกษาดูงานการผลิตและการตลาดของแต่ละผลิตภัณฑ์ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และวัสดุเหลือใช้ในชุมชนตลอดจนศักยภาพและความเป็นไปได้ของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอันถือเป็นกระบวนการและขั้นตอนสำคัญในการมีส่วนร่วม และเมื่อมีการสรุปการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนแล้ว ในลำดับต่อไปก็เป็นขั้นตอนการฝึกอบรมการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

การฝึกอบรมภาคปฏิบัติการกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้านกระบวนการรวมกลุ่มและช่องทางการตลาด

ในขั้นตอนนี้ คณะผู้วิจัยและผู้นำกลุ่มสตรีได้ดำเนินการติดต่อวิทยากรที่จะมาให้ความรู้และฝึกอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนประเภท ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และผลิตภัณฑ์จากเส้นด้าย

โดยโครงการวิจัยได้จัดฝึกอบรมหัวข้อ “กระบวนการผลิตและช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน” ในวันที่ 8-12 มีนาคม พ.ศ. 2547 เวลา 09.00 – 17.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านเมือก๊ิด ตำบลก๊ิดช้าง อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา โดยมีผู้เข้าร่วมฝึกอบรมเป็นกลุ่มสตรีเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านจำนวน 69 คน และสมาชิกของชุมชนก๊ิดช้างทั้งชายและหญิงอีก 16 คน รวมทั้งสิ้น 85 คน โดยการฝึกอบรมครั้งนี้กลุ่มสตรีและคนในชุมชนได้ทราบถึงกระบวนการผลิตของผลิตภัณฑ์จากเส้นด้ายและผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ตลอดจนทราบถึงช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งทราบถึงทักษะ วิธีการ ขั้นตอนในการผลิต และได้มีการร่วมคิดรูปแบบผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งกระบวนการนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของโครงการวิจัย

วิทยากรที่ทำหน้าที่ฝึกอบรมดังนี้

- ◆ วิทยากรอบรมเรื่องการผลิตภัณฑ์จากเส้นด้าย : คุณเสาวลักษณ์ แสนแก้วและคุณณัฐธิดา แสนแก้ว
- ◆ วิทยากรอบรม เรื่อง ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ : คุณถวัลย์ สมธรรม และคุณบัวเรียว ชุนฮิม
- ◆ วิทยากรอบรม เรื่อง กระบวนการกลุ่มและธุรกิจชุมชน : อาจารย์ชูชีพ ชีพอุดม
- ◆ วิทยากรอบรม เรื่อง การจัดตั้งกลุ่มอาชีพการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาด : คุณสมจิตต์ ประสาน

รายละเอียดในการฝึกอบรมมีดังนี้

การฝึกอบรมผลิตภัณฑ์จากเส้นด้ายและไม้ไผ่

วันที่ 8-11 มีนาคม 2547 เวลา 09.00 – 17.00 น.

การฝึกอบรมการทำผลิตภัณฑ์จากเส้นด้ายมีวิทยากรคือคุณเสาวลักษณ์ แสนแก้ว คุณณัฐธิดา แสนแก้ว วิทยากรการทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่คุณถวัลย์ สมธรรม และคุณบัวเรียว ชุนฮิม จากกลุ่มอาชีพจักรสานบ้านปางหลวง อำเภอสарภี จังหวัดยะลา โดยมีการอบรมการทำโคมไฟจากเส้นด้ายประเภทโคมไฟประดับกลมและโคมไฟตั้งโต๊ะ โดยได้สร้างโคมไฟประดับกลมจากเส้นด้ายจำนวน 10 ชุด และโคมไฟตั้งโต๊ะจากเส้นด้าย จำนวน 4 อัน รวมทั้งฝึกอบรมการทำโคมไฟสนาม เทคนิคการสานตะกร้า การตกแต่งแจกัน, โถง เทคนิคการพันสีและการเคลือบผิวผลิตภัณฑ์ โดยได้สร้างผลิตภัณฑ์ตัวอย่างผลิตจำนวนทั้งสิ้น 127 ชิ้น เพื่อให้กลุ่มสตรีจะได้มีตัวอย่างในการฝึกปฏิบัติต่อไป เพื่อจะได้นำไปทดสอบตลาดโดยการทดลองวางจำหน่ายต่อไป

ปัญหาจากการฝึกอบรมในครั้งนี้ก็อุปสรรคที่โครงการได้จัดเตรียมไว้ไม่เพียงพอแก่ผู้เข้าร่วมฝึกอบรม เนื่องจากมีผู้สนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก และมีวิทยากรจำนวนจำกัด อย่างไรก็ตามผู้เข้าร่วมประชุมก็สามารถได้ฝึกทดลองทำผลิตภัณฑ์เส้นด้ายกันอย่างทั่วถึง นอกจากนี้พบว่าผู้เข้าร่วมฝึกอบรมได้มีความสนใจและกระตือรือร้นในการเรียนรู้อย่างมาก โดยการฝึกอบรมก็สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

การฝึกอบรมกระบวนการกลุ่มและธุรกิจชุมชน

วันที่ 12 มีนาคม 2547 เวลา 09.00 – 12.00 น.

วิทยากรที่ฝึกอบรมกระบวนการกลุ่มและธุรกิจชุมชนคือ อาจารย์ชูชีพ ชีพอุดม จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดแพร่ โดยมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการรวมกลุ่มปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาของการรวมกลุ่ม รวมทั้งให้ข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ดังนี้

หลักเกณฑ์ในการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์

1. ประกอบด้วยคน 2 คนขึ้นไป
2. ต้องมีข้อมูลพื้นฐานที่แน่นอนไม่ใช่คาดคะเนและควรมีการหาความรู้จากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นปัจจุบันตลอดเวลา
3. ต้องมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
4. ต้องมีการสื่อสารที่เข้าใจกัน
5. พังข่าวสารความเปลี่ยนแปลง ต้องทันเหตุการณ์ว่าปัจจุบันตลาดหรือผู้บริโภคต้องการอะไร สินค้าแบบไหน
6. ต้องให้อภัย ให้โอกาสคนในกลุ่มแก้ไขสิ่งที่ผิดพลาด
7. ต้องมีการวางแผน การจัดการที่ดี
8. ต้องมีความตั้งใจ
9. ต้องมีเป้าหมายร่วมกัน
10. อย่าเชื่อผู้นำทุกอย่าง หากผู้นำทำผิดต้องมีการคัดค้านและตักเตือน
11. ต้องตื่นตัวอยู่เสมอ
12. ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความรักและเมตตาต่อกัน
13. รู้จักประสานงานกับหน่วยงานภายนอก

ปัญหาในการรวมกลุ่มและวิธีแก้ไขปัญหา

1. ปัญหาความสามัคคี ดังนั้นกลุ่มต้องมีการเสริมสร้างเน้นย้ำในเรื่องการให้อภัยกัน มีความรักและความเมตตาแก่กัน
2. ปัญหาแหล่งทุน ดังนั้นกลุ่มต้องมีการแสวงหาทุนทั้งจากภายนอกหรือลงทุนร่วมกันในหมู่สมาชิก เช่นในรูปแบบของหุ้น
3. ปัญหาการตลาดคือปัญหาสำคัญ ดังนั้นกลุ่มต้องช่วยกันเพื่อหาตลาดในการจำหน่ายสินค้าโดยศึกษาข้อมูลของผลิตภัณฑ์และการตลาดให้ดีเพียงพอ นอกจากนี้กลุ่มที่ได้รับการจดทะเบียนอย่างถูกต้องก็จะได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้จดทะเบียน ดังนั้นจึงควรมีการรวมตัวและจดทะเบียนกลุ่มอย่างถูกต้อง
4. ปัญหาสถานที่ในการผลิต เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน แนวทางแก้ปัญหาคือทำได้โดยการนำวัสดุอุปกรณ์ไปผลิตที่บ้านแล้วนำมารวมกลุ่มกันเพื่อจำหน่าย ซึ่งวิธีดังกล่าวยังเป็นแบบแผนการผลิตที่ชาวบ้านคุ้นเคยอีกด้วย
5. ปัญหาความคิดสร้างสรรค์ในการผลิต สินค้าจะเป็นที่ต้องการของตลาดหรือไม่ ปัจจัยหนึ่ง คือความคิดสร้างสรรค์ของผู้ผลิตที่จะแสดงออกผ่านตัวผลิตภัณฑ์ ดังนั้นการผลิตสินค้าจึงจำเป็นต้องมีการระดมความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกแต่ละคนมารวมกัน เพื่อพัฒนาสินค้าอย่างต่อเนื่อง
6. ปัญหาเวลาที่ให้กับกลุ่ม ก็เป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งแก้ไขได้โดยการจัดการ วางแผนเวลาให้เหมาะสม โดยแบ่งเวลาสำหรับครอบครัวและการทำงานหลักมาให้กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้โดยไม่ให้มีผลกระทบ หรือมีผลกระทบน้อยที่สุด
7. ปัญหาขาดทักษะและประสบการณ์ในการผลิต แก้ไขโดยการฝึกฝนการผลิตบ่อย และ ฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะให้มากขึ้น

ข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์

การเสริมสร้างผลิตภัณฑ์จะต้องเป่าหมายในการจำหน่าย ซึ่งเป้าหมายของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนบ้านเมืองกีด คือนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน ดังนั้นการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้จะต้องมีแนวความคิดดังต่อไปนี้

1. สินค้าควรมีขนาดเล็ก หรือย่นขนาดให้เล็กลง ผู้ผลิตต้องมีเป้าหมายพัฒนาสินค้าให้เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อทำเป็นของที่ระลึก ของฝาก สามารถนำกลับได้ง่าย พกพาได้ง่าย เช่น พวงกุญแจแปะไม้ไผ่
2. บรรจุภัณฑ์ต้องมีความสวยงาม ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าของสินค้า
3. สินค้าต้องมีความเป็นเอกลักษณ์และสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชน

4. เป็นสินค้าที่มีเรื่องราว (story) หรือมีความหมายซ่อนอยู่
5. ผลิตภัณฑ์ใช้วัตถุดิบหรือทรัพยากรที่หาได้ง่ายในชุมชน และต้องมีการใช้อย่างอนุรักษ์โดยมีการวางแผนจัดการในการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นระบบ
6. คนในชุมชนต้องช่วยกันคิด โดยดึงคนที่มีความสามารถหลากหลายมาช่วยกัน เพราะแต่ละคนมีความสามารถและความชำนาญแตกต่างกันไปในแต่ละด้าน

การฝึกอบรมการจัดตั้งกลุ่ม การพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาด

วันที่ 12 มีนาคม 2547 เวลา 13.00 – 16.00 น.

วิทยากรที่ฝึกอบรมกระบวนการกลุ่มและธุรกิจชุมชนคือ คุณสมจิตต์ ประสาน วิทยากรจากศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค 1 อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ โดยมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาดดังนี้

วิธีการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์

1. เมื่อกลุ่มสตรีรวมตัวกันแล้วให้ดำเนินการติดต่อพัฒนาการอำเภอ
2. วัตถุประสงค์ของกลุ่มสตรีเพื่อทำผลิตภัณฑ์อย่างเดียวกันซึ่งเป็นสินค้าหัตถกรรมชุมชน ตั้งแต่ 15 คนขึ้นไป
3. จะต้องมีการจัดการบริหารภายในกลุ่ม คือมีการตั้งประธานกลุ่ม, รองประธานกลุ่ม, เหรัญญิก และเลขา รวมทั้งตำแหน่งอื่นๆ
4. มีกฎกติกาของกลุ่มและมีการเตรียมกลุ่มให้พร้อม ต้องเป็นกิจลักษณะ ต้องมีเอกสาร มีการลงชื่อกลุ่มเพื่อขอความรู้ในการจัดตั้งกลุ่ม โดยบูรณาการกับองค์กรปกครองท้องถิ่น จากนั้นทำหนังสือเชิญเจ้าหน้าที่อำเภอมาแนะนำการจัดตั้งกลุ่ม
5. มีความต่อเนื่องในการทำผลิตภัณฑ์
6. กลุ่มมีเงินทุนในการดำเนินการ เช่น จากการขายหุ้นหรือการออม
7. กิจกรรมของกลุ่มต้องมีการประชุมและจะต้องมีการบันทึกการประชุมไว้ทุกครั้ง
8. ทำเรื่องขอจัดตั้งกลุ่ม โดยทำสรุปเป็นรายงานกิจกรรมที่ทำต่าง ๆ ตั้งแต่ข้อ 2 – 7 ส่งให้เจ้าหน้าที่อำเภอเพื่อเป็นเอกสารประกอบการจัดตั้งกลุ่มให้ถูกต้องตามกฎหมาย
9. เมื่อหน่วยงานอำเภอรับเรื่องแล้วจะต้องดำเนินการเชิญคณะกรรมการจากอำเภอมาประชุมและพิจารณา โดยอาจเชิญประธานหรือสมาชิกไปให้รายละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มและผลิตภัณฑ์
10. เมื่อคณะกรรมการจากอำเภอได้อนุมัติแล้ว ก็ขึ้นทะเบียนกลุ่มอย่างเป็นทางการ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์

หัตถกรรมพื้นบ้านคือกิจกรรมที่ทำด้วยมือ และเสน่ห์ของหัตถกรรมพื้นบ้านคือฝีมือที่บรรจงในงานหรือฝีมือที่ประดิษฐ์ในสินค้านั้น โดยวิทยากรได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์หรือหัตถกรรมพื้นบ้านดังนี้

1. มีความตั้งใจและมีเป้าหมายของกลุ่มที่ชัดเจนเช่นกลุ่มมีเป้าหมายเพื่อส่งขายตลาดในประเทศ หรือต่างประเทศ หรือส่งขายแก่พ่อค้าคนกลาง
 2. สินค้าต้องมีเอกลักษณ์ทำให้สินค้ามีความแตกต่างโดยต้องมีความคิดสร้างสรรค์มีผลกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งอาจจะประยุกต์กับภูมิปัญญาพื้นบ้าน
 3. มีการจัดการวางแผนที่ดีเพราะปัจจุบันการตลาดนำการผลิต ดังนั้นจึงต้องไปทำการสำรวจตลาดก่อนว่าต้องการผลิตภัณฑ์รูปแบบไหน ลักษณะใด จึงมาทำการผลิตสินค้า
 4. วัตถุดิบหรือทรัพยากรที่นำมาใช้ในการผลิตมาจากในท้องถิ่น และต้องพอเพียงต่อการผลิต ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนสำหรับการปลูกทดแทนหรือหาวัตถุดิบอื่นมาทดแทนกันได้
- ปัจจัยที่ควรคำนึงในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์**

1. ประโยชน์ใช้สอย
2. สีสันสวยงาม หรือเป็นธรรมชาติ
3. วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต เป็นวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
4. รูปทรง ไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป ซึ่งควรคำนึงจากประโยชน์ใช้สอย เช่น นำไปตกแต่งบ้านหรือใช้ประโยชน์อื่น ๆ

แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์

1. หลักการทดแทนกัน เช่น ใช้ไม้แทนเหล็ก
2. หลักการร่วมกันหรือผสม โดยมีแนวคิดการปรับปรุงผลิตภัณฑ์และประยุกต์ขึ้นใหม่เรื่อย ๆ ตามความต้องการของตลาดหรือผู้บริโภค
3. หลักการขยายใหญ่ขึ้น เช่น แจกัน หากทำให้ใหญ่ขึ้นสามารถนำมาตกแต่งสถานที่ต่าง ๆ ได้ มากกว่าแจกันขนาดเล็กซึ่งสามารถเอาไว้ใส่ดอกไม้วางบนโต๊ะต่าง ๆ เท่านั้น
4. หลักการย่อขนาดลง เช่น โถงศพที่มีมือถือ จากในอดีตถึงปัจจุบันโถงศพที่มีมือถือจะมีขนาดเล็กลง เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน
5. เอาส่วนเกินที่ไม่ดีออกไป เมื่อผลิตสินค้าอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ผู้ผลิตทราบถึงจุดด้อยของสินค้าได้มากขึ้น ดังนั้นจึงควรแก้ไขจุดด้อยนั้นเพื่อให้สินค้าที่ผลิตมีคุณภาพดีขึ้น

6. นำมาจัดเรียงใหม่หรือปรับปรุงใหม่ โดยต้องมีความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วยเพื่อให้สินค้ามีความแตกต่างจากคู่แข่งและเป็นที่ต้องการของตลาด

ช่องทางการตลาด

การหาตลาดเพื่อรองรับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ก็เป็นกระบวนการที่สำคัญ เพราะหากผลิตได้แต่ไม่สามารถจำหน่ายหรือไม่มีตลาดรองรับก็ไม่สามารถทำให้กลุ่มดำเนินต่อไปได้ โดยช่องทางการตลาดของกลุ่มสตรีเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านชุมชนเมืองกัตนี มีข้อได้เปรียบตรงที่มีการท่องเที่ยวภายในชุมชนอยู่แล้วจึงมีช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากกว่ากลุ่มอื่น โดยสามารถขายสินค้าให้แก่ นักท่องเที่ยวภายในชุมชนโดยควรจะเน้นสินค้าที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของชุมชน ขนาดของผลิตภัณฑ์ควรมีขนาดเล็กกระทัดรัดพกพาสะดวก และหากมีการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนเช่นเกี่ยวกับช้างหรือการล่องแพก็จะสร้างความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์สามารถนำไปจำหน่ายภายนอกชุมชนเพื่อเผยแพร่หรือเปิดตัวสินค้าได้ทั้งงานจัดแสดงสินค้าตามสถานที่และหน่วยงานต่างๆ

อีกช่องทางการตลาดหนึ่งที่สำคัญในปัจจุบันที่เป็นที่นิยมคือการจัดจำหน่ายทางเว็บไซต์ ซึ่งกำลังเป็นทางเลือกใหม่ในการทำธุรกิจขณะนี้ อย่างไรก็ตามสำหรับการนำสินค้าลงในเว็บไซต์นั้น จะต้องมีความพร้อมทั้งในด้านการผลิตและการวางแผนการจัดการสินค้าได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้เยี่ยมชมในเว็บไซต์ที่สนใจสามารถโทรศัพท์ติดต่อสั่งซื้อได้ทันที ซึ่งหากมีการส่งสินค้าเป็นจำนวนมากอาจทำให้ผลิตไม่ทันและจะเสียลูกค้าในที่สุด

การตลาดออนไลน์ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์

ตามที่วิทยากรที่ได้ฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการจัดตั้งกลุ่มอาชีพการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาด ได้แนะนำถึงการเปิดตลาดและเปิดตัวกลุ่มโดยการทดลองนำสินค้าไปจำหน่ายที่งานสัปดาห์ผ้าฝ้ายซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 2 – 6 เมษายน 2547 ทางคณะผู้วิจัยจึงได้ร่วมปรึกษาหารือและสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มสตรี โดยกลุ่มสตรีมีความสนใจที่จะนำสินค้าไปจำหน่ายโดยสินค้าส่วนหนึ่งจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการฝึกอบรม และจะมีการผลิตเพิ่มเติมโดยประยุกต์และออกแบบไปตามจินตนาการและมีชื่อของแต่ละคนและต้องให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งนี้กลุ่มสตรีมีความคาดหวังว่าผลิตภัณฑ์และกลุ่มสตรีเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนเมืองกัตนี จะได้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปและผู้สนใจในสินค้า

โดยกิจกรรมนี้มีกลุ่มสตรีเข้าร่วมจำนวน 48 คน โดยจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์เป็นเวลา 5 วัน และเวลาที่ใช้ในการเตรียมผลิตสินค้าและติดต่อประสานงานเป็นเวลาประมาณ 1 เดือน ซึ่งทำให้สมาชิกกลุ่มได้มีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด และช่วยสร้างความสามัคคี ซึ่งจะ

ส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่ม โดยผลิตภัณฑ์ที่ออกจำหน่ายนั้นมีแหล่งทุนมาจากการลงทุนของสมาชิกตามความสมัครใจ และเงินช่วยเหลือจากคณะผู้วิจัยจำนวนหนึ่ง สำหรับรายได้จากกิจกรรมดังกล่าวได้รายได้จากการขายสินค้าจำนวน 34,850 บาท ซึ่งได้มีการจัดแบ่งไปตามจำนวนเงินลงทุนและแรงงานการผลิต นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้รับยอดการสั่งผลิตจากลูกค้าที่มาเที่ยวชมสินค้าอีกจำนวนหนึ่ง ส่งผลให้เกิดความต่อเนื่องในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของกลุ่มสตรี

จากการนำผลิตภัณฑ์ไปจัดแสดงในครั้งนั้น ทำให้สมาชิกในชุมชนได้ทราบถึงความต้องการและแนวโน้มของตลาดผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่มีหลากหลายรูปแบบ มีลวดลายที่สวยงามและมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปรวมถึงได้รับประสบการณ์ในการพัฒนาทักษะในการจำหน่ายสินค้า การแบ่งปันรายได้อย่างยุติธรรม รวมไปถึงได้รับทราบถึงปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาของการทำธุรกิจชุมชน ท้ายสุดชุมชนได้เป็นที่รู้จักในหมู่ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้านหรืองานหัตถกรรม ซึ่งมีประโยชน์ต่อการประสานงานกันระหว่างเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตต่อไป

การดำเนินการในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในชุมชนในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น คณะผู้วิจัยได้เน้นกระบวนการคิด วางแผน จัดการ และดำเนินการร่วมกับกลุ่มสตรีในทุกขั้นตอน เพื่อเป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง ได้ร่วมคิดและตัดสินใจในทุกๆ ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้านในเบื้องต้น การศึกษาดูงานทั้งในด้านการผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์ตัวอย่าง การประชุมกลุ่มสตรีเพื่อตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน การฝึกอบรมผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน และการออกร้านเพื่อทดลองจำหน่ายสินค้า พบว่ากลุ่มสตรีได้มีการเรียนรู้ในกระบวนการต่างๆ อย่างกระตือรือร้นและตั้งใจ โดยมีข้อสังเกตว่าในขั้นตอนแรกๆ เช่นการร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้านในเบื้องต้น สตรีส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นเท่าใดนัก โดยกลุ่มผู้นำสตรีจะมีบทบาทหลักสำคัญ อย่างไรก็ตามในกระบวนการต่อมา สตรีในกลุ่มเริ่มมีความคุ้นเคยกับคณะผู้วิจัยมากขึ้น ทำให้กล้าแสดงความคิดเห็นกันมากขึ้น โดยสตรีมีความรู้สึกร่วมในความเป็นกลุ่มมากขึ้น

การประเมินผล

คณะผู้วิจัยได้มีการประเมินผลออกเป็น 2 ส่วนคือการประเมินผลผลิตภัณฑ์และการประเมินผลการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้วิธีการประเมินทั้งการประเมินแบบมีส่วนร่วมกับสมาชิกในชุมชนเพื่อถอดบทเรียนจากการดำเนินการพัฒนา และการประเมินผลในเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม โดยมีผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 8 การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยวในชุมชน

กิจกรรม	เข้าร่วม		ไม่ได้เข้าร่วม		รวม		แปรรผล
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
การประชุมเพื่อเสนอผลิตภัณฑ์	68	93.15	5	6.85	73	100.00	สูง
การศึกษาดูงาน	51	69.86	22	30.14	73	100.00	ค่อนข้างสูง
การประชุมเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์	52	71.23	21	28.77	73	100.00	ค่อนข้างสูง
การฝึกปฏิบัติพัฒนาผลิตภัณฑ์	69	94.52	4	5.48	73	100.00	สูง
การออกร้านแสดงสินค้า	48	65.75	25	34.25	73	100.00	ค่อนข้างสูง
การประชุมเพื่อประเมินผล	43	58.90	30	41.10	73	100.00	ปานกลาง
เฉลี่ยรวมการเข้าร่วมกิจกรรม				75.57		100.00	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ 8 ผลการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในระดับสูงใน 2 กิจกรรมคือการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์มีจำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 94.52 และการประชุมเพื่อเสนอผลิตภัณฑ์จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 93.15 ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มสตรีมีส่วนร่วมในระดับค่อนข้างสูงคือการประชุมเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 71.23 การศึกษาดูงานจำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 69.86 การออกร้านแสดงสินค้าจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 65.75 ส่วนการประชุมเพื่อประเมินผลจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 58.90 อยู่ในระดับปานกลาง จากผลการวิจัยกลุ่มสตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลน้อยกว่าขั้นตอนอื่นๆอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะสตรียังไม่คุ้นเคยกับการประเมินผล เนื่องจากเกรงว่าหากต้องประเมิน อาจมีการพูดถึงปัญหาอุปสรรค และอาจทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกันในกลุ่ม โดยกลุ่มสตรีไม่ต้องการให้มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน นอกจากนี้กระบวนการในการประเมินผลยังเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่สำหรับชาวบ้าน โดยเฉลี่ยการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยวในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 75.57 อยู่ในระดับค่อนข้างสูง

ตารางที่ 9 แสดงการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มสตรีเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมโครงการวิจัย

กิจกรรม	แสดงความ คิดเห็น		ไม่ได้แสดงความ คิดเห็น		รวม		แปลผล
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
การประชุมเพื่อเสนอผลิตภัณฑ์	46	67.65	22	32.35	68	100.00	ค่อนข้างสูง
การศึกษาดูงาน	43	84.31	8	15.69	51	100.00	สูง
การประชุมเพื่อคัดเลือก ผลิตภัณฑ์	49	94.23	3	5.77	52	100.00	สูง
การฝึกปฏิบัติพัฒนาผลิตภัณฑ์	52	88.14	7	11.86	59	100.00	สูง
การออกร้านแสดงสินค้า	32	74.42	11	25.58	43	100.00	ค่อนข้างสูง
การประชุมเพื่อประเมินผล	41	95.35	2	4.65	43	100.00	สูง
เฉลี่ยรวมการแสดงความ คิดเห็นเมื่อเข้าร่วมในกิจกรรม ตลอดโครงการวิจัย				84.02		100.00	สูง

จากตารางที่ 9 พบว่ากลุ่มสตรีมีการแสดงความคิดเห็นระดับสูงใน 4 กิจกรรม ได้แก่ การประชุมเพื่อประเมินผลคิดเป็นร้อยละ 95.35 การประชุมเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์คิดเป็นร้อยละ 94.23 การฝึกปฏิบัติพัฒนาผลิตภัณฑ์คิดเป็นร้อยละ 88.14 และการศึกษาดูงานคิดเป็นร้อยละ 84.31 ส่วนอีก 2 กิจกรรมได้แก่การออกร้านแสดงสินค้าคิดเป็นร้อยละ 74.42 และการประชุมเพื่อเสนอผลิตภัณฑ์คิดเป็นร้อยละ 67.65 อยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยเฉลี่ย การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มสตรีเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่บ้านคิดเป็นร้อยละ 84.02 อยู่ในระดับสูง

ตารางที่ 10 แสดงการประเมินผลิตภัณท์พื้นบ้านของชุมชน

ประเด็นความคิดเห็น	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		รวม		แปรผล
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
มีความสวยงาม	46	63.01	27	36.99	73	100.00	ค่อนข้างสูง
มีความคิดสร้างสรรค์	39	53.42	34	46.58	73	100.00	ปานกลาง
มีประโยชน์ใช้สอย	58	79.45	15	20.55	73	100.00	ค่อนข้างสูง
มีความหลากหลาย	55	75.34	18	24.66	73	100.00	ค่อนข้างสูง
แสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชน	33	45.21	40	54.79	73	100.00	ปานกลาง
เหมาะสมเป็นผลิตภัณท์ของชุมชน	49	67.12	24	32.88	73	100.00	ค่อนข้างสูง
ตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน	62	84.93	11	15.07	73	100.00	สูง
มีโอกาเป็นผลิตภัณท์ของชุมชน อย่างยั่งยืน	54	73.97	19	26.03	73	100.00	ค่อนข้างสูง
เฉลี่ยรวมการประเมินผล				68.19		100.00	ค่อนข้างสูง

จากตารางที่ 10 กลุ่มสตรีมีการประเมินผลิตภัณท์พื้นบ้านของชุมชนว่าตอบสนองต่อการท่องเที่ยวจำนวน 62 คน ร้อยละ 84.93 อยู่ในระดับสูง ด้านประโยชน์ใช้สอยจำนวน 58 คน ร้อยละ 79.45 มีความหลากหลายจำนวน 55 คน ร้อยละ 75.34 มีโอกาเป็นผลิตภัณท์ของชุมชนอย่างยั่งยืนจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 73.97 เหมาะสมเป็นผลิตภัณท์ของชุมชนจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 67.12 มีความสวยงามจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 63.01 อยู่ในระดับค่อนข้างสูง มีความคิดสร้างสรรค์จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 53.42 แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชุมชนจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 45.21 อยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉลี่ยการประเมินผลของกลุ่มสตรีที่มีต่อผลิตภัณท์พื้นบ้านของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 68.19 อยู่ในระดับค่อนข้างสูง

มกราคม ๒๕๖๕

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชนภายใต้ชุดโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีกระบวนการหลัก 3 กระบวนการคือ การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การดำเนินการ และการประเมินผล

การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน

บริบทของชุมชน

บ้านเมืองกีด ตั้งอยู่ในตำบลกีดช้าง เขตอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในหุบเขาโดยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตป่าสงวน โดยมีแม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านคือแม่น้ำแม่แตง จุดเด่นของบ้านเมืองกีดคือด้านการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้านโดยเฉพาะ กิจกรรมการเดินป่า ชีชีช้าง และล่องแพ โดยแหล่งท่องเที่ยวที่สมาชิกในหมู่บ้านต้องการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงคือ แก่งกีด ซึ่งตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านเมืองกีด

การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านเมืองกีดนั้น แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงที่ 1 เริ่มในปี พ.ศ. 2518 ที่มีการสร้างถนนลาดยางภายในชุมชน ทำให้ผู้คนจากภายนอกสามารถเข้ามาภายในชุมชนสะดวกขึ้น ช่วงที่ 2 ในปี พ.ศ. 2534 ชุมชนมีความคิดที่จะพัฒนาตำบลกีดช้างให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในด้านการเดินป่า ล่องแพ จึงได้นำชาวบ้านให้พัฒนา ซึ่งถือว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างจริงจัง

ศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวชุมชน

โดยภาพรวมชุมชนกีดช้างเป็นชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนอยู่แล้ว โดยเฉพาะชาวต่างประเทศ และชุมชนก็มีทรัพยากรธรรมชาติและวัสดุเหลือใช้จำนวนมาก โดยเฉพาะไม้ไผ่ ดังนั้นคณะวิจัยและกลุ่มสตรีจึงได้วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านว่าชุมชนมีศักยภาพเพียงพอในเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อการท่องเที่ยว

ปัญหาการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน

แม้ว่าบ้านเมืองก๊ิดจะเป็นชุมชนที่เน้นกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ขาดการจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ ไม่ได้พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์กันอย่างทั่วถึง รวมไปถึงการขาดระบบการวางแผนและการจัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน นอกจากนี้กลุ่มสตรีบ้านเมืองก๊ิด ยังขาดทักษะและภูมิปัญญาในงานฝีมือ รวมไปถึงขาดแรงจูงใจเนื่องจากไม่ทราบรายได้ที่แน่นอน ปัจจัยสุดท้ายคือข้อจำกัดในด้านฤดูกาลท่องเที่ยว ซึ่งไม่สามารถทำได้ตลอดทั้งปี

ความต้องการของกลุ่มสตรีในหมู่บ้านในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

สตรีมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของการวิจัยโดยเฉพาะกลุ่มสตรีผู้นำชุมชน เพราะความคาดหวังว่าผลิตภัณฑ์พื้นบ้านจะสามารถเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว และยังเป็นการนำเอาทรัพยากรและวัสดุเหลือใช้ในชุมชนมาเพิ่มมูลค่าและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์และอย่างไรก็ตามกลุ่มสตรีส่วนใหญ่ก็ไม่อยากให้การดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยคาบเกี่ยวกับช่วงเวลาทำการเกษตรที่เป็นหลักอาชีพหลัก โดยสรุปสตรีในชุมชนที่ให้ความสนใจและร่วมลงชื่อในการร่วมดำเนินกิจกรรมมีจำนวน 72 ราย มีลักษณะทางประชากรดังนี้

ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ซึ่งแม้คณะผู้วิจัยจะกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มสตรี แต่ก็ได้เปิดให้ผู้สนใจเข้าร่วมกลุ่ม ในด้านอายุของผู้เข้าร่วมโครงการกระจายอยู่ในช่วง 41-50 และ 51-60 ปี และ 30-40 ปีตามลำดับ ส่วนอาชีพหลักของกลุ่มสตรีที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไป โดยมีผู้ทำธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในชุมชนน้อยที่สุดสำหรับรายได้พบว่ากลุ่มสตรีมีรายได้เฉลี่ยค่อนข้างต่ำ กระจายอยู่ในช่วงรายได้ 4,000 บาทต่อเดือนลงไป

ในด้านการรับทราบข่าวสารของโครงการวิจัย พบว่าทราบจากจากการประชาสัมพันธ์ของชุมชนมากที่สุด รองลงมาทราบจากญาติหรือเพื่อนบ้าน จากคณะผู้วิจัย และจากผู้นำสตรีตามลำดับ ส่วนเหตุผลในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านก็เพราะต้องการมีรายได้เสริม ต้องการมีความรู้ด้านวิชาชีพ ผู้นำชุมชนชักชวน ญาติหรือเพื่อนบ้านเข้าร่วม ต้องการให้ชุมชนมีความสามัคคี และมีเวลาว่าง เรียงจากความต้องการมากไปหาน้อยตามลำดับ

การดำเนินการ

ในการดำเนินการนี้แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ขั้นตอนการเสนอผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนและเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่เป็นไปได้ในเบื้องต้นจำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ ขั้นตอนการสำรวจการผลิตและการตลาดโดยการศึกษาดูงาน ขั้นตอนการตัดสินใจในขั้นสุดท้ายในการเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนโดยกลุ่มสตรี ขั้นตอนการการฝึกอบรม และขั้นตอนการออกร้านเพื่อทดลองจำหน่ายสินค้า โดยคณะผู้วิจัยได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 1 จัดประชุมกลุ่มสตรีเพื่อร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้านในเบื้องต้น

คณะผู้วิจัยจึงได้จัดประชุมเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการวางแผนและระดมความคิดเห็นของประชาชนในการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของบ้านเมืองกีด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่” เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2547 เวลา 09.00 น. – 17.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านเมืองกีด ตำบลกีดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีกลุ่มสตรีเข้าร่วมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 68 คน

วัตถุประสงค์หลักของการจัดประชุมในครั้งนี้ เพื่อต้องการชี้แจงแนวทางและระยะเวลาในการดำเนินโครงการวิจัยอย่างคร่าวๆ เพื่อให้กลุ่มสตรีในชุมชนได้รับทราบและแสดงความคิดเห็นเพื่อปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องเหมาะสมกับพื้นที่และเวลาของกลุ่มสตรีในชุมชน และเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่ม รวมทั้งการให้เสนอผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่เหมาะสม และมีความเป็นไปได้ในการพัฒนา

การประชุมในครั้งนี้ มีผู้เสนอผลิตภัณฑ์พื้นบ้านอย่างหลากหลาย และได้คัดเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน 3 ผลิตภัณฑ์ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากใบไม้แห้งและไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเส้นด้ายหรือผ้าทอชาวเขา และกระดาศมุลช้าง จากนั้นได้แบ่งกลุ่ม 3 กลุ่มแล้วระดมความคิดเห็นในการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค โดยประยุกต์ใช้เทคนิค SWOT analysis โดยมีการนำเสนอ ดังนี้

ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากใบไม้แห้งและไม้ไผ่

จุดเด่น สามารถหาทรัพยากรและวัสดุได้ง่ายภายในชุมชน ต้นทุนไม่สูง สามารถขายได้ราคาดี และยังประยุกต์ทำสินค้าได้หลากหลายชนิด

จุดด้อย สมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีทักษะในการผลิต และอาจมีปัญหาในเรื่องการทำลายป่าไม้ไผ่ของชุมชนตามมา

โอกาส สมาชิกในชุมชนบางคนมีทักษะในการผลิตจึงช่วยถ่ายทอดให้แก่สมาชิกคนอื่น ๆ ได้ และยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมในตลาดและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว

ปัญหาและอุปสรรค หากผลิตภัณฑ์ของชุมชนไม่มีความละเอียดสวยงามเพียงพอ หรือขาดเอกลักษณ์หรือจุดขาย ก็อาจไม่สามารถแข่งขันในตลาดได้

ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเส้นด้ายหรือผ้าทอชาวเขา

จุดเด่น นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและในตำบลก็ดั่งข้างก็มีชาวเขาอาศัยอยู่จำนวนมากจึงง่ายต่อการฝึกฝนเรียนรู้ เป็นการต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วให้ได้รับการพัฒนายิ่งขึ้นไป รวมทั้งสามารถขายได้ราคาดี และนำมาประยุกต์ทำสินค้าได้หลากหลายชนิด

จุดด้อย ต้องอาศัยความละเอียดสวยงาม และเน้นความเป็นเอกลักษณ์ของชาวเขาในแต่ละเผ่า และด้านวัตถุดิบในการผลิตมีใช้วัสดุที่หาได้ในชุมชน จึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีต้นทุนพอสมควร

โอกาส ชุมชนก็ดั่งข้าง มีชาวเขาจำนวนมากหลายเผ่าซึ่งต่างก็มีลวดลายในการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์และมีความสวยงามแตกต่างกันไป และสามารถถ่ายทอดให้กับคนอื่น ๆ ได้ อีกทั้งผลิตภัณฑ์จากเส้นด้ายยังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว

ปัญหาและอุปสรรค อาจแข่งขันในตลาดได้ยาก และอาจเกิดความลำบากในการอธิบายให้ชาวชนเผ่าต่างๆ เข้าใจและยอมถ่ายทอดทักษะในการทอผ้าของตน นอกจากนี้นี้ยังมีประเด็นเรื่องราคาสินค้าที่ไม่แน่นอน

ผลิตภัณฑ์จากมูลช้าง

จุดเด่น มูลช้างมีอยู่มากมายในชุมชน มีต้นทุนไม่สูงมาก มีความเป็นเอกลักษณ์สูง และยังเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อม และยังนำมาประยุกต์ทำสินค้าได้หลากหลายชนิด

จุดด้อย เป็นแนวคิดใหม่ ซึ่งอาจเกิดความเสี่ยงในด้านการตลาด และการขาดทักษะในการผลิต นอกจากนี้ยังมีต้นทุนสูง

โอกาส เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เพราะมีความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งจะเป็นการเปิดตลาดใหม่ให้กับสินค้าที่ใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการพัฒนามลิตภัณฑ์จากมูลช้างมีโอกาที่จะได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาครัฐ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค อาจต้องมีการแข่งขันกับบริษัทเอกชนที่ผลิตสินค้าจากมูลช้างอยู่ก่อนแล้ว รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนแหล่งวัตถุดิบ แม้ว่ามูลช้างจะหาได้ภายในชุมชนแต่อาจไม่เพียงพอสำหรับความต้องการหรือต้องไปหาในป่าที่มีการนำช้างไปปล่อย ซึ่งมูลช้างมีอยู่อย่างกระจัดกระจาย ประการสำคัญคือเรื่องการผลิตสถานที่ และแหล่งทุน

ข้อสังเกตในการประชุมครั้งนี้ พบว่ากลุ่มสตรีส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นในช่วงแรกๆ แต่สนับสนุนความคิดเห็นของกลุ่มแกนนำของชุมชน โดยแทบไม่ได้แย้งอย่างใดก็ตามในกิจกรรมหลังๆ กลุ่มสตรีได้แสดงความคิดเห็นมากขึ้น

การศึกษาดูงานการผลิตและการตลาดของผลิตภัณฑ์ตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยได้นำเสนอโครงการชื่อ “โครงการศึกษาดูงานการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 18-19 กุมภาพันธ์ 2547 โดยนำสตรีเข้าร่วมศึกษาดูงานจำนวน 51 คน โดยให้สตรีได้ทราบถึงกระบวนการผลิต และขั้นตอนต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจคัดเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่เหมาะสมกับชุมชน โดยมีการศึกษาดูงานการทำผลิตภัณฑ์พื้นบ้านจำนวน 4 แห่งด้วยกันคือ กลุ่มอาชีพจักสาน กลุ่มผลิตภัณฑ์จากผ้าและบริษัท เชียงใหม่ ฮอทมิตร คิงส์ จำกัด ในการศึกษาดูงานดังกล่าว ได้แบ่งกลุ่มสตรีกลุ่มละ 15-17 คนเพื่อสังเกตการณ์และเก็บข้อมูลด้านการผลิต และการตลาดของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดอย่างละเอียด เพื่อมานำเสนอข้อดีข้อเสีย ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแต่ละผลิตภัณฑ์เปรียบเทียบความเป็นไปได้ในการผลิตในการประชุมครั้งต่อไป

จากการสังเกตการณ์การพบว่า กลุ่มสตรีมีความกระตือรือร้นและสนใจในการซักถามข้อมูลต่างๆ และมีกรอบเปรียบเทียบความเป็นไปได้ในการพัฒนามลิตภัณฑ์แต่ละประเภทกับว่าเหมาะสมกับชุมชนกีดช้างหรือไม่ อย่างไร

การประชุมกลุ่มสตรีเพื่อตัดสินใจเลือกผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน

คณะผู้วิจัยได้มีการจัดประชุมในหัวข้อ “การประชุมสัมมนาเพื่อสรุปการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน” ในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2547 เวลา 09.00 น. – 17.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านเมืองกิต ตำบลกิตข่าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีกลุ่มสตรีเข้าร่วมจำนวน 52 คน เพื่อสรุปการเลือกสรรผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน โดยให้แต่ละกลุ่มที่ได้แบ่งกลุ่มกลุ่มละ 15-17 คน มา

นำเสนอความเหมาะสมและปัญหาอุปสรรคของแต่ละผลิตภัณฑ์กับชุมชนเมืองก๊ิด ที่ประชุมได้มีการอภิปรายถึงความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทและในที่สุดก็ได้ลงคะแนนเสียงเลือกผลิตภัณฑ์โดยกลุ่มสตรีเลือกผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ไผ่มากที่สุด รองลงมาคือผลิตภัณฑ์จากมูลช้าง และผลิตภัณฑ์จากเส้นด้ายหรือผ้าทอชาวเขา ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม ในด้านการฝึกอบรมก็ได้จัดให้มีการฝึกอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ ส่วนผลิตภัณฑ์จากมูลช้างไม่สามารถจัดฝึกอบรมได้เนื่องจากความไม่พร้อมในด้านสถานที่ อุปกรณ์ และวิทยากร

กระบวนการนี้ ได้เน้นกระบวนการให้กลุ่มสตรีในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันภายใต้ข้อมูลและประสบการณ์จริงอันถือเป็นกระบวนการสำคัญในการมีส่วนร่วม

การฝึกอบรมภาคปฏิบัติกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้านกระบวนการรวมกลุ่มและช่องทางการตลาด

โครงการวิจัยได้จัดฝึกอบรมหัวข้อ “กระบวนการผลิตและช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน” ในวันที่ 8- 12 มีนาคม พ.ศ. 2547 เวลา 09.00 – 17.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนบ้านเมืองก๊ิด ตำบลก๊ิดช้าง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีผู้เข้าร่วมฝึกอบรมเป็นกลุ่มสตรีเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านจำนวน 69 คน และผู้สนใจอีก 16 คน รวมทั้งสิ้น 85 คน เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการผลิตของผลิตภัณฑ์จากเส้นด้ายและผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ตลอดจนทราบถึงช่องทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งทราบถึงทักษะ วิธีการ ขั้นตอนในการผลิต และได้มีการร่วมคิดรูปแบบผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ในการอบรมกลุ่มสตรีได้เรียนรู้วิธีการทำโคมไฟจากเส้นด้ายประเภทโคมไฟประดับกลมและโคมไฟตั้งโต๊ะ โดยได้สร้างโคมไฟประดับกลมจากเส้นด้ายจำนวน 10 ชุด และโคมไฟตั้งโต๊ะจากเส้นด้ายจำนวน 4 อัน รวมทั้งฝึกอบรมการทำโคมไฟสนาม เทคนิคการสานตะกร้า การตกแต่งแจกัน, โอง เทคนิคการพันสีและการเคลือบผิวผลิตภัณฑ์ โดยได้สร้างผลิตภัณฑ์ตัวอย่างผลิตจำนวนทั้งสิ้น 127 ชิ้น

การฝึกอบรมกระบวนการกลุ่มและธุรกิจชุมชน

วันที่ 12 มีนาคม 2547 เวลา 09.00 – 12.00 น.

วิทยากรได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการรวมกลุ่มปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาของการรวมกลุ่ม รวมทั้งให้ข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไว้อย่างน่าสนใจในหลายประเด็น

การฝึกอบรมการจัดตั้งกลุ่มการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาด

วันที่ 12 มีนาคม 2547 เวลา 13.00 – 16.00 น.

วิทยากรได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาดแก่กลุ่มสตรี

การทดลองออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์

กลุ่มสตรี ภายใต้งานประสานงานและการสนับสนุนจากโครงการวิจัย ได้นำสินค้าไปจำหน่ายในงานสัปดาห์ผ้าฝ้ายซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 2 – 6 เมษายน 2547 โดยมีกลุ่มสตรีเข้าร่วมจำนวน 48 คน โดยจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์เป็นเวลา 5 วัน และเวลาที่ใช้ในการเตรียมผลิตสินค้าและติดต่อประสานงานเป็นเวลาประมาณ 1 เดือน ซึ่งทำให้สมาชิกในชุมชนได้ทราบถึงความต้องการและแนวโน้มของตลาดผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน และได้รับประสบการณ์ในการพัฒนาทักษะในการจำหน่ายสินค้า การแบ่งปันรายได้อย่างยุติธรรม รวมไปถึงได้รับทราบถึงปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาของการทำธุรกิจชุมชน และได้เป็นที่รู้จักในหมู่ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้านหรืองานหัตถกรรม ซึ่งมีประโยชน์ต่อการประสานงานกันระหว่างเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตต่อไป

จากกิจกรรมของโครงการวิจัย พบว่ากลุ่มสตรีได้มีการเรียนรู้ในกระบวนการต่างๆ อย่างกระตือรือร้นและตั้งใจ ซึ่งในกิจกรรมแรกๆ สตรีส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นเท่าใดนัก โดยกลุ่มผู้นำสตรีจะมีบทบาทหลักสำคัญ อย่างไรก็ตามในกระบวนการต่อมา สตรีในกลุ่มเริ่มมีความคุ้นเคยกับคณะผู้วิจัยมากขึ้น ทำให้กล้าแสดงความคิดเห็นกันมากขึ้น โดยสตรีมีความรู้สึกร่วมในความเป็นกลุ่มมากขึ้น

การประเมินผล

คณะผู้วิจัยได้มีการประเมินผลออกเป็น 2 ส่วนคือการประเมินผลผลิตภัณฑ์และการประเมินผลการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีผลการวิจัยดังนี้

กลุ่มสตรีมีส่วนร่วมในระดับสูงใน 2 กิจกรรมคือการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และการประชุมเพื่อเสนอผลิตภัณฑ์ ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มสตรีมีส่วนร่วมในระดับค่อนข้างสูงคือการประชุมเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์ การศึกษาดูงาน และการออกร้านแสดงสินค้า ส่วนการประชุมเพื่อประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน้อยกว่าขั้นตอนอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะสตรียังไม่คุ้นเคยกับการประเมินผล เนื่องจากเกรงว่าหากต้องประเมิน อาจมีการพูดถึงปัญหาอุปสรรคและอาจทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกันในกลุ่ม โดยกลุ่มสตรีไม่ต้องการให้มีความคิดเห็นที่ขัดแย้ง

กัน นอกจากนี้กระบวนการในการประเมินผลยังเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่สำหรับชาวบ้าน โดยเฉลี่ย การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

นอกจากนี้ การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มสตรีเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการ พบว่ากลุ่มสตรีมีการแสดงความคิดเห็นระดับสูงใน 4 กิจกรรม ได้แก่การประชุมเพื่อประเมินผลคิด การประชุมเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์ การฝึกปฏิบัติพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการศึกษาดูงาน ส่วน กิจกรรมการออกร้านแสดงสินค้าและการประชุมเพื่อเสนอผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับค่อนข้างสูง และโดยเฉลี่ย การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มสตรีเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน อยู่ในระดับสูง

ประเด็นสุดท้าย การประเมินผลิตภัณฑ์พื้นบ้านพบว่ากลุ่มสตรีมีการประเมินผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนว่าตอบสนองต่อการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง ส่วนความคิดเห็นด้านโอกาสเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่างยั่งยืน ด้านเหมาะสมในการเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน และมีความสวยงาม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ส่วนประเด็นแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชุมชน ถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉลี่ยการประเมินผลของกลุ่มสตรีที่มีต่อผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชน จัดอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

อภิปรายผล

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมและจัดตั้งกลุ่มสตรี

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการเริ่มต้นเข้ามามีส่วนร่วมและจัดตั้งกลุ่มของสตรีบ้านเมืองกีดเพื่อเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น มีปัจจัยสำคัญหลายประการ ได้แก่ ผลจากโครงการ 1-3-5 ที่ได้รับรองให้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและได้มีการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มชาวบ้านตำบลกีดช่วงนั้น ถือเป็นการรณรงค์จากภายนอก จึงอาจกล่าวได้ว่าปัจจัยภายนอกมีส่วนทำให้สตรีตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมและจัดตั้งกลุ่มสตรี ซึ่งสอดคล้องกับงานของสุนิสิต และคณะที่ได้กล่าวสรุปไว้ว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีคือนโยบายพัฒนาตามโครงการ "อีสานพัฒนา" (สุนิสิต สุขิตา และคณะ, 2535: ค) รวมทั้งยังสอดคล้องกับงานของประวิตร ที่ว่าการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมนั้น เพราะได้รับการชักนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ (ประวิตร เพชรมี, 2538: ข)

นอกจากนี้ ความต้องการรายได้เสริมก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการเข้ามามีส่วนร่วมและจัดตั้งกลุ่มของสตรี ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับเฉลิมชัย และคณะ ที่พบว่าการ

พัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมนั้น ในระยะแรกๆไม่น่าสนใจหรือสนใจให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมโครงการมากนัก เพราะมองไม่เห็นว่าการเข้าร่วมโครงการจะได้อะไรตอบแทน (เฉลิมชัย ปัญญาดี และคณะ, 2545: 48)

ผลการวิจัยยังพบว่า ความต้องการมีทักษะในด้านวิชาชีพ และจากการชักชวนของผู้นำชุมชนก็เป็นปัจจัยสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมและจัดตั้งกลุ่มของสตรี

2. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรี

จากผลการวิจัยมีปัจจัยสำคัญ 2 ประการที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มสตรี คือภาวะผู้นำ และการบรรลุผลสำเร็จของเป้าหมาย

ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้กลุ่มเกิด เติบโต และอยู่รอด ผู้นำที่มีความเข้มแข็งจะช่วยให้กลุ่มเข้มแข็งไปด้วย ซึ่งจากการวิจัยพบว่าผู้นำกลุ่มสตรีบ้านเมืองกีดมีความเข้มแข็ง และได้รับการยอมรับจากกลุ่มสตรีเป็นอย่างมาก จึงทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การบรรลุผลสำเร็จของเป้าหมายก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับสอดคล้องกับงานของ ชนิกา ที่กล่าวว่าการมีกลุ่มผู้นำที่เข้มแข็งอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มมีการบริหารงานและจัดการกลุ่มที่เป็นระบบ(ชนิกา พันธุรังษี, 2546: บทคัดย่อ) และงานวิจัยของประวิตร ที่พบว่า การยอมรับนับถือในตัวผู้นำ และมองเห็นประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเองและครอบครัว(ประวิตร เพชรมี, 2538: ค) เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มบรรลุผลสำเร็จในการรวมตัวกัน รวมไปถึงงานของสุนิสิต และคณะ ที่สรุปว่า กิจกรรมกลุ่มสตรีประสบความสำเร็จในการพึ่งตนเองในระดับชุมชนและในระดับกลุ่ม อันเนื่องมาจากผลผลิตไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ (สุนิสิต สุจิตานนท์ และคณะ, 2535: ง)

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้ยังไม่สามารถสรุปได้ว่า การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกลุ่มมีผลทำให้เกิดความสำเร็จต่อกลุ่ม เนื่องจาก เมื่อพิจารณาการได้รับประโยชน์พบว่าสตรียังไม่ได้รับผลประโยชน์ที่ชัดเจนนัก เพราะกลุ่มเพิ่งเริ่มต้นและยังไม่ได้ผลิตสินค้าออกจำหน่ายจริง จึงทำให้ยังสรุปไม่ได้ว่า ปัจจัยการได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มมีผลสำคัญต่อความสำเร็จของการรวมกลุ่ม เพราะกลุ่มสตรีก็ตั้งข้างยังไม่ได้รับประโยชน์ในแง่รายได้อย่างจริงจัง แต่ก็เข้าร่วมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง นอกจากนี้ การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีเพื่อเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านนั้น ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น และเผชิญกับความใหม่ในเกือบทุกๆด้าน เพราะสตรีในชุมชนไม่เคยรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้ามาก่อน และไม่มีทักษะในการสร้างผลิตภัณฑ์มาก่อน ดังนั้นหากจะกล่าวว่าการกลุ่มมีความสำเร็จจะเป็นการสรุปที่เร็วเกินไป

3. การมีส่วนร่วมของสตรีในโครงการชุมชนหรือกิจกรรมกลุ่ม

ในด้านการมีส่วนร่วมของสตรีนั้น พบว่าสตรีเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกปฏิบัติพัฒนาผลิตภัณฑ์มากที่สุดซึ่งสอดคล้องกับงานของนัยรัตน์ ที่พบว่า การร่วมกลุ่มของกลุ่มสตรีมีการปฏิบัติในระดับมาก เนื่องจากการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเกิดความสามัคคีในหมู่คณะตลอดถึงได้ผลตอบแทนซึ่งเป็นเงินมาใช้จน เจือค่าใช้จ่ายของครอบครัว (นัยรัตน์ เหลี่ยมวานิช, 2547: บทคัดย่อ) นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มสตรีเข้าร่วมในขั้นตอนการคิด วางแผน และการตัดสินใจในระดับสูงเช่นกัน อย่างไรก็ตามในกิจกรรมที่ต้องเดินทางออกไปนอกชุมชน ซึ่งได้แก่ การศึกษาดูงานและการออกร้านจำหน่ายสินค้านั้น กลุ่มสตรีเข้าร่วมในระดับต่ำกว่าการเข้าร่วมในขั้นตอนการคิด วางแผน ตัดสินใจ และฝึกอบรมปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะความไม่สะดวกที่ต้องเดินทางออกไปภายนอกชุมชน

ส่วนการประเมินผล ซึ่งพบว่ากลุ่มสตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลน้อยกว่าขั้นตอนอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะสตรียังไม่คุ้นเคยกับการประเมินผล เนื่องจากเกรงว่าหากต้องประเมิน อาจมีการพูดถึงปัญหาอุปสรรค และอาจทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกันในกลุ่ม โดยกลุ่มสตรีไม่ต้องการให้มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน นอกจากนี้กระบวนการในการประเมินผลยังเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่สำหรับชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้พบทวนว่าการมีส่วนร่วมของสตรีในขั้นตอนการประเมินผลค่อนข้างต่ำกว่าการมีส่วนร่วมในขั้นตอนอื่นๆ ดังที่ทานตะวันได้กล่าวว่า กลุ่มสตรีส่วนใหญ่มีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ ดำเนินการหรือปฏิบัติการ และการรับผลประโยชน์ มากกว่ามีส่วนร่วมในการวัดผลประเมินผล(ทานตะวัน แส่นพิช, 2549: ง) และงานของชนิกา ที่พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มทั้ง 4 ด้านคือด้านการสำรวจสภาพปัญหาและวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และด้านการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง (ชนิกา พันธุ์รังษี, 2546: บทคัดย่อ) และ ส่วนอัญชนา ก็มีผลการวิจัยที่สอดคล้องกันว่ากลุ่มสตรีมีส่วนร่วมในระดับปานกลางทุกด้าน คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผน โดยระบุว่าเข้ามามีส่วนร่วมในความคิดเห็นในประชุมที่ไม่เป็นทางการมากกว่าด้านกิจกรรมอื่นๆ (อัญชนา นิติคุณ, 2543: (4))

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเพียงการเข้าร่วมของกลุ่มสตรีก็ยังไม่อาจสรุปได้ว่าสตรีบ้านเมืองก็มีการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านในระดับใด แต่ต้องพิจารณาการแสดงความเห็นของกลุ่มสตรีเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมควบคู่กันไปด้วย โดยผลการวิจัยพบว่ากลุ่มสตรีมีการแสดงความเห็นระดับสูงใน 4 กิจกรรม ได้แก่การประเมินผล การตัดสินใจคัดเลือกผลิตภัณฑ์ การฝึกปฏิบัติพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการศึกษาดูงาน ซึ่งเป็นที่น่าแปลกใจว่าประเมินผล

นั้นซึ่งมีจำนวนสตรีที่เข้าร่วมน้อยที่สุด แต่สตรีที่เข้าร่วมกลับมีการแสดงความคิดเห็นกันในระดับสูงที่สุด ซึ่งอาจเป็นเพราะในชั้นแสดงความคิดเห็นตอนการประเมินผลอยู่ในขั้นตอนท้ายสุด ซึ่งสตรีและคณะผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีแล้ว จึงกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น รองลงมาคือขั้นตอนการตัดสินใจซึ่งพบว่าสตรีมีการแสดงความคิดเห็นในขั้นตอนดังกล่าวในระดับสูง เนื่องจากต้องการเลือกประเภทผลิตภัณฑ์ที่ตนเองสนับสนุนให้ได้รับเลือก จึงมีการอภิปรายเหตุผลกันอย่างเข้มข้นนั่นเอง ส่วนกิจกรรมการออกร้านแสดงสินค้าและการประชุมเพื่อเสนอผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับต่ำกว่ากิจกรรมอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการออกร้านแสดงสินค้านั้นสตรีส่วนใหญ่เน้นการจำหน่ายผลิตภัณฑ์และการไปศึกษาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาดของสินค้าอื่นๆ ส่วนการประชุมเพื่อเสนอผลิตภัณฑ์ แม้จะเป็นขั้นตอนที่มีสตรีเข้าร่วมจำนวนมาก แต่ก็พบว่ามีการแสดงความคิดเห็นต่ำกว่าขั้นตอนอื่นๆ อาจะเนื่องมาจากสตรียังไม่มีความคุ้นเคยกับคณะผู้วิจัยและยังไม่ทราบรายละเอียดของโครงการวิจัย ดังนั้นไม่ได้แสดงความคิดเห็นมากนัก

ประเด็นสุดท้าย คือการประเมินผลิตภัณฑ์ที่บ้านพบว่ากลุ่มสตรีเห็นว่าผลิตภัณฑ์ที่บ้านของชุมชนตอบสนองต่อการท่องเที่ยวในชุมชน และมีโอกาสเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งมีความเหมาะสมในการเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน และมีความสวยงาม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง แต่ในด้านของความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนของผลิตภัณฑ์ และด้านความคิดสร้างสรรค์ถือว่าอยู่ในดับปานกลาง ซึ่งอาจเนื่องมาจากจุดกำเนิดของผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมภายในชุมชน แต่ได้รับการถ่ายทอดมาจากภายนอก อีกทั้งยังอยู่ในช่วงต้นของการพัฒนา ทำให้ตัวผลิตภัณฑ์ยังขาดในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ และยังไม่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่จะสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนได้ไม่ดีเท่าที่ควร ทั้งนี้โดยเฉลี่ยการประเมินผลของกลุ่มสตรีที่มีต่อผลิตภัณฑ์ที่บ้านของชุมชน จัดอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

4. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ที่บ้าน

ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ที่บ้านผลการวิจัยมีทั้งที่สอดคล้องและแตกต่างจากงานวิจัยที่ได้บทวน โดยในประเด็นการขาดแหล่งเงินทุนถือว่าเป็นปัญหาสำคัญของการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ที่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่พบว่าการรวมกลุ่มมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดเงินและแหล่งสินเชื่อ(อำนาจ นิติคุณ,2543: (4))

ขาดระบบการจัดการกลุ่มทั้งในด้านการรวมกลุ่ม การแบ่งปันรายได้ที่ไม่แน่นอน การจัดทำบัญชีทำให้สตรีบางคนไม่มั่นใจในว่าหากต้องทิ้งเวลางานปกติ เช่นการรับจ้างที่มีค่าจ้างที่แน่นอนมาผลิตสินค้า จะทำให้มีรายได้ที่แน่นอนเหมือนเดิมหรือไม่ และมากนักน้อยเพียงใด อีกทั้งผลตอบแทนในการผลิตนั้นไม่ใช่รายได้ในรูปค่าจ้างแต่เป็นการแบ่งปันเฉลี่ยผลกำไร ซึ่งสตรีบางคน

ก็ไม่มั่นใจในระบบการแบ่งปันกำไรว่าถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ สอดคล้องกับงานของประวิตร ที่พบว่ากลุ่มสตรีมีความต้องการที่จะให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีความรู้ทางด้านการจัดการระบบบัญชี เข้าไปมีส่วนร่วมกับกลุ่มสตรี และนำไปถ่ายทอดให้แก่สมาชิกกลุ่ม จะได้ปฏิบัติงานในระบบบัญชี ได้ถูกต้อง(ประวิตร เพชรมี,2538: ค) ซึ่งความไม่มั่นใจในด้านรายได้มีสาเหตุอีกประการหนึ่งมาจากการขาดตลาดรองรับ สตรีบางคนเห็นว่าหากผลิตแต่ขายไม่ได้ก็ไม่มีประโยชน์ ดังนั้นจึงต้องการให้หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาช่วยหาตลาดรองรับ สอดคล้องกับงานของอัญญา ทีกกล่าวว่า การรวมกลุ่มมีปัญหาเกี่ยวกับ ตลาดค่อนข้างจำกัด จึงมีความต้องการให้จัดหาตลาดการจัดจำหน่ายเพื่อให้ได้ราคาสูง และการให้บริการความรู้โดยการฝึกอบรม และการศึกษาดูงาน (อัญญา นิตินัน,2543: (4))

ส่วนในด้านความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้นำกับสมาชิก ดังที่ประวิตรได้กล่าวถึงปัญหา และอุปสรรคในการรวมกลุ่มไว้อย่างน่าสนใจ ว่าปัญหาอุปสรรคของสตรีต่อการเข้าร่วมที่สำคัญคือ สมาชิกเกิดความระแวงสงสัยในตัวของคนละกรรมกรว่าจะไม่ซื่อสัตย์ เกรงว่าจะนำเงินรายได้ของกลุ่มไปใช้จ่ายส่วนตัว(ประวิตร เพชรมี,2538: ค) รวมทั้งงานของสุนิสิต และคณะที่พบว่า การรวมกลุ่มเป็นความยุ่งยากในการเอาใจคน ลำบากในการปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของกลุ่ม (สุนิสิต สุจิตานนท์ และคณะ,2535: ง) ซึ่งในการวิจัยนี้พบปัญหาดังกล่าวในระดับที่น้อยมาก เนื่องจากผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่กลุ่มสตรีส่วนใหญ่เคารพนับถือ และเป็นผู้มีฐานะทางการเงินค่อนข้างดี ทำให้สตรีในชุมชนมีความไว้วางใจและมั่นใจ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้มีข้อเสนอแนะที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ สตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชนดังนี้

1. หากต้องการให้ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืนปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือ ควรเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากภูมิปัญญาของชาวบ้านในชุมชน จะทำให้ได้ผลดี และมีความยั่งยืนมากกว่า
2. ในการดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยควรเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการคิดและวางแผน การตัดสินใจ และการประเมินผลให้มาก เนื่องจากงานวิจัยส่วนใหญ่พบว่าคนส่วนใหญ่ยังมีส่วนร่วมในระดับที่ต่ำกว่าขั้นตอนอื่นๆ โดยเฉพาะการประเมินผล เพราะหากประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลในระดับสูงแล้ว ย่อมทำให้สามารถจุดเด่น จุดด้อย ปัญหา อุปสรรค และบทเรียนของกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไปแล้ว

3. ผู้นำมีความสำคัญต่อความสำเร็จ และความยั่งยืนของกลุ่ม เพราะมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ประสานงานระหว่างนักวิจัยกับตนในชุมชน ดังนั้นในขั้นตอนของการเลือกผู้นำกลุ่มเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากอีกประการหนึ่ง ดังนั้นจึงอาจไม่ต้องทำการคัดเลือกผู้นำกลุ่มกันในช่วงแรกๆของการพบปะระหว่างคณะผู้วิจัยกับชาวบ้านหรือการประชุม แต่ควรรอไปอีกระยะหนึ่ง เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกันดี และให้แต่ละคนได้แสดงความคิดเห็นหรือความสามารถก่อน จึงค่อยดำเนินการคัดเลือก เพราะหากเลือกผู้นำกลุ่มกันในช่วงแรกๆของการพบปะหรือการประชุม พบว่าชาวบ้านเองแม้จะรู้จักกันเป็นอย่างดี แต่พอถึงตอนคัดเลือกผู้นำก็มักเลือกผู้นำที่เป็นผู้นำของชุมชนอยู่แล้ว ซึ่งทำให้เกิดความซ้อนในการทำหน้าที่ และอาจทำหน้าที่ได้ไม่เต็มความสามารถ

4. ในการดำเนินกิจกรรมในลักษณะธุรกิจชุมชน ควรทำความเข้าใจกับชาวบ้านถึงรูปแบบของคำตอบแทนหรือรายได้ที่ไม่ได้อยู่ในรูปของค่าจ้าง ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนถือว่าเป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์หรือสินค้าร่วมกัน ดังนั้นการรับผลตอบแทนจึงควรเป็นลักษณะส่วนแบ่ง ซึ่งผลการวิจัยพบว่าสตรีหลายคนไม่ต้องการที่จะได้รับคำตอบแทนในรูปของส่วนแบ่ง เพราะได้เงินช้าและไม่แน่นอน แต่หากได้เป็นค่าจ้างจะทำให้มีรายได้ที่แน่นอน ซึ่งตรงจุดนี้เป็นหัวใจสำคัญของธุรกิจชุมชน ที่ประชาชนเป็นเจ้าของธุรกิจร่วมกัน จึงควรสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านในหลักการดังกล่าว

5. อาชีพหลัก และฤดูกาลมีผลทำให้กลุ่มสตรีไม่สามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นก่อนดำเนินการวิจัย นักวิจัยควรใช้เวลาในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนว่า มีวงจรการผลิตอย่างไร สะดวกที่จะร่วมโครงการในช่วงใด และวางแผนในการเข้าพื้นที่รวมทั้งดำเนินการวิจัยให้สอดคล้องกับปัจจัยเงื่อนไขดังกล่าว

6. ในการวิจัยนี้ ตัวผลิตภัณฑ์จะมีความสำเร็จและยั่งยืนเพียงใด ไม่ใช่จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัย ทั้งนี้เพราะคณะผู้วิจัยมีความเห็นพ้องกันว่า การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีคือสิ่งที่สำคัญกว่า เพราะหากกลุ่มสตรีสามารถที่จะมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆอย่างเหมาะสมแล้ว จะดำเนินกิจกรรมอะไรต่อไป หรือจะสร้างผลิตภัณฑ์ใดเพิ่มขึ้นมาก็ยังสามารถทำได้

7. ในกระบวนการวิจัยนั้นการสนทนากลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะทำให้ได้ผลที่แตกต่างกัน นั่นคือหากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันประวัติในอดีต ข้อมูลทั่วไป หรือความคิดเห็นในเรื่องที่ไม่ล่อแหลมหรือเรื่องความขัดแย้ง การสนทนากลุ่มย่อยเป็นวิธีการที่เหมาะสม เพราะจะได้ข้อมูลที่รวดเร็ว และผ่านการถกเถียง ยืนยัน สนับสนุนมาในระดับหนึ่ง ส่วนการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเหมาะสำหรับข้อมูลเฉพาะด้าน เป็นความรู้เฉพาะ หรือเป็นความคิดเห็นในประเด็นล่อแหลมหรือประเด็นที่เสี่ยงต่อความขัดแย้ง ซึ่งหากเลือกวิธีการเก็บข้อมูลได้เหมาะสมกับ

ข้อมูลที่ต้องการจะช่วยให้ นักวิจัยได้ข้อมูลที่ถูกต้อง สอดคล้องกับความเป็นจริงและตรงกันความต้องการ

8. กิจกรรมการออกร้านเพื่อจำหน่ายสินค้ามีประโยชน์ในการเป็นภาพสะท้อนให้กลุ่มสตรีได้มองเห็นจุดเด่น จุดด้อย ของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตนเองและสินค้าอื่นๆ เป็นการเปิดโลกทัศน์ และทำให้กลุ่มสตรีได้ทดลองจำหน่ายสินค้าจริงเพื่อฝึกประสบการณ์ในการจัดแบ่งการทำงาน การคิดราคาสินค้า การจัดแบ่งรายได้ การทำบัญชี และช่องทางการตลาด รวมทั้งได้พบผู้บริโภคโดยตรงซึ่งเป็นประโยชน์ในการนำมาปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเป็นแรงผลักดันที่กระตุ้นให้กลุ่มสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านต่อไป ดังนั้นงานวิจัยที่เกี่ยวกับการส่งเสริมกลุ่มในชุมชนให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ก็ควรจะมีขั้นตอนการทดลองทดสอบสินค้าโดยการจำหน่ายจริงด้วย

9. ผลิตภัณฑ์ที่จะเน้นขายให้แก่นักท่องเที่ยว ควรมีขนาดเล็ก สวยงาม สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง มีการบรรจุหีบห่อที่แข็งแรง สวยงาม สื่อถึงชุมชนที่เป็นแหล่งผลิต และหากมีประวัติเรื่องราว (story) ถ่ายทอดลงในตัวผลิตภัณฑ์ ก็จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์นั้นๆได้

10. ควรมุ่งเน้นในการสร้างกลุ่มให้แข็งแรงจากภายในชุมชน ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยเหลือและพึ่งตนเองก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือองค์กรใดๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านแหล่งทุน สินเชื่อ หรือช่องทางการตลาด ที่ชาวบ้านมักจะหวังให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนมาดูแลช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นด้านแหล่งทุน สินเชื่อ และด้านการตลาด ซึ่งแท้จริงแล้วควรส่งเสริมและสร้างความเข้าใจให้กลุ่มพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุดเพื่อแสดงศักยภาพและความตั้งใจจริงของกลุ่ม เช่น ปัญหาการขาดแคลนแหล่งทุนนั้นอาจทำได้โดยการระดมทุนในลักษณะของหุ้น เป็นต้น และเมื่อช่วยเหลือตนเองได้ในระดับหนึ่งแล้ว หากองค์กรภาครัฐและเอกชนใดมองเห็นศักยภาพก็必将มีความช่วยเหลือตามมา

11. ในด้านการผลิตอาจประสบกับปัญหาการไม่มีสถานที่ในการผลิต ซึ่งอาจแก้ไขโดยการนำวัสดุอุปกรณ์ไปผลิตที่บ้านแล้วนำมารวมกลุ่มกันเพื่อจำหน่าย ซึ่งวิธีดังกล่าวยังเป็นแบบแผนการผลิตที่ชาวบ้านคุ้นเคยอีกด้วย

12. รัฐบาลปัจจุบันเป็นลักษณะการตลาดนำการผลิต นั่นคือตลาดจะเป็นผู้กำหนดรูปแบบการผลิต และสินค้า ดังนั้นควรมีการศึกษาหาความรู้ในการพัฒนาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดอยู่เสมอ

13. ในด้านการนำทรัพยากรไม้ไผ่มาเป็นวัสดุหลักในการผลิตนั้น ควรมีระบบการจัดวางแผนในการปลูกทดแทน เพื่อป้องกันการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและไม่รอบคอบ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กัลยาณี คุณมี. เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการทำงานของหญิงไทย. เศรษฐศาสตร์จุลภาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ปีที่ 6 ฉบับที่ 1, 2544.

กาญจนา แก้วเทพ. ผู้หญิงกับสิ่งแวดล้อม. สตรีศึกษา 1 โครงการหนังสือเล่ม ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ . กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการการศึกษา อาชีพ และวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2540.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538.

โกวิทย์ พวงงาม. บทบาทสตรีกับการพัฒนา. วารสารพัฒนาชุมชน ปีที่ 33 ฉบับที่ 8, 2537.

ชนัญญา กาญจนรังษิณท์. ผู้หญิงชนบทกับการรับงานไปทำที่บ้าน. วารสารพัฒนาชุมชน ปีที่ 33 ฉบับที่ 10, 2537.

จันทนา สุทธิจारी. บทวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ของการจัดการป่าไม้โดยชุมชน. การค้นคว้าแบบอิสระ เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2527.

เฉลิมชัย ปัญญาดี. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาอุดมศึกษาและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ, 2543.

ชนิกา พันธุ์รังสี. การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีชนบทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2547.

ชนิดา จรรยาเพศ. ประเด็นหญิงชายกับการพัฒนากระแสหลัก. วารสารสังคมพัฒนา ปีที่ 24 ฉบับที่ 2, 2539.

ดวงพร เพิ่มสุวรรณ. ผลของกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากร ในลุ่มน้ำแม่แตงตอนล่าง: กรณีศึกษากันต๊างบ้านแม่ต๋าน ตำบลกักช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.

ทานตะวัน แสงพิช. การมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านตำบลบ้านตูมต่อโครงการพัฒนาสตรี ตำบลบ้านตูม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย: กรณีศึกษาโครงการแปรรูปเนื้อสัตว์. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2549.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2527.

นัยรัตน์ เหลี่ยมวานิช. กระบวนการเรียนรู้การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรี ผู้ประกอบอาชีพการทอผ้าพื้นเมือง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

ประวิตร เพรมณี. การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2540.

ปิยะนุช เงินคล้าย และคณะ. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษา

เปรียบเทียบประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในเขตชนบท. กรุงเทพฯ : คณะ

รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540.

ผ่องผิว นิธิรุ่งสิต. การรวมกลุ่มสตรีในชนบท : กรณีศึกษากลุ่มสตรีบ้านศรีดอนมูล ตำบล

ชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา

การศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

พลลภ ต้นจริยภรณ์. กระบวนการพัฒนาสตรีในประเทศไทย : แนวคิดและนโยบาย. วารสาร

พัฒนาชุมชน ปีที่ 39 ฉบับที่ 3, 2543.

ยศ สันตสมบัติ และอัมมาร์ สยามวาลา. นิเวศน์วิกฤตความรู้กับวาทะ. กรุงเทพฯ : คบไฟ,

2541.

ลลิตก ฤกษ์เนติกุล. การมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่าม้งตอยปุย-ช่างเคียนในการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตอุทยานแห่งชาติตอยสุเทพ-ปุย จังหวัด

เชียงใหม่. กรมประมงนครราชสีมา, 2540.

วริยา เขียมวิบูลย์. ผู้นำสตรีกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. วารสารพัฒนาชุมชน

ปีที่ 38 ฉบับที่ 9, 2537.

วารุณี ภูริสินสิทธิ์. ผู้หญิงในสังคมหมู่บ้าน. เอกสารประกอบการสัมมนาองค์ความรู้เกี่ยวกับ

หมู่บ้าน. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

, 2538.

ศิริกาญจน์ ชุมนันกาต. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน. วิทยานิพนธ์

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.

ศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและกองแผนพัฒนาจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. แนว
 ทางการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในระดับจังหวัด
 (2542-2544). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2541.

สมคะเน จารุชาติ. การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์ที่มีความสัมพันธ์ต่อการ
 พัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาสมาชิกกลุ่มสตรีสหกรณ์การเกษตรจังหวัด
 อุดรดิตถ์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์
 มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2544.

สมเกียรติ ประเสริฐ. บทบาทขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น :
 กรณีศึกษาการจัดการป่าชุมชน ของประชาชนบ้านแม่อมลอง ตำบลบ่อสลิ
 อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมือง
 และการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

สร้อยดี อาสาสมัครกิจ. การศึกษาปัจจัยในการกำหนดความพร้อมของผู้ประกอบธุรกิจนำ
 เทียวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
 จัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

สายชล พุกขนันท์. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม :
 กรณีศึกษาบ้านป่าข้าวหลาม ตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มวิชาการ
 ท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2549.

สุทิศ อบอุ่น. การศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการท่องเที่ยวเชิง
 อนุรักษ์ ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางลำน้ำกก. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต
 คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

สุนิสิต สุจิตานนท์ และคณะ. การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง: ศึกษา
 เฉพาะกรณีกลุ่มเลี้ยงไหม บ้านดอนสวรรค์ ตำบลโนนไฮ อำเภอเมือง จังหวัด
 อุดรธานี. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.

อकिन รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบท ในสภาพสังคมและ
วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสฬการพิมพ์, 2527.

อนงค์ พัฒนจักร. การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้าน
ห้วยม่วง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
2535.

อุษณีย์ พันธุ์จันทร์อุไร. "ธุรกิจชุมชน"ทางเลือกใหม่ในการพัฒนาอุตสาหกรรม กรณีศึกษา
สถานบริการน้ำมันบางจาก. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

อัษฎนา นิติคุณ. การมีส่วนร่วมในโครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพสตรีของชาวเขาเผ่า
กะเหรี่ยงโดยโครงการพัฒนาป่าไม้ สวนป่าสิริกิติ์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้,
2543.

ภาษาอังกฤษ

Bagnall, Richard G. Participation by Adults : Some Traps for Development. Educators.

Adult Education and Development. German Adult Education Association, 1989.

Boo Elizsbeth. Making Ecotourism Sustainable : Recommendations for Planning,

Development, and Management in Nature Tourism Managing for the

Environment Island Press. Washington D.C., 1991.

Chaturvide, H.R. and Mitro S.K. Citizen Participation in Rural Development. New Delhi :

Center for Policy Research, 1982.

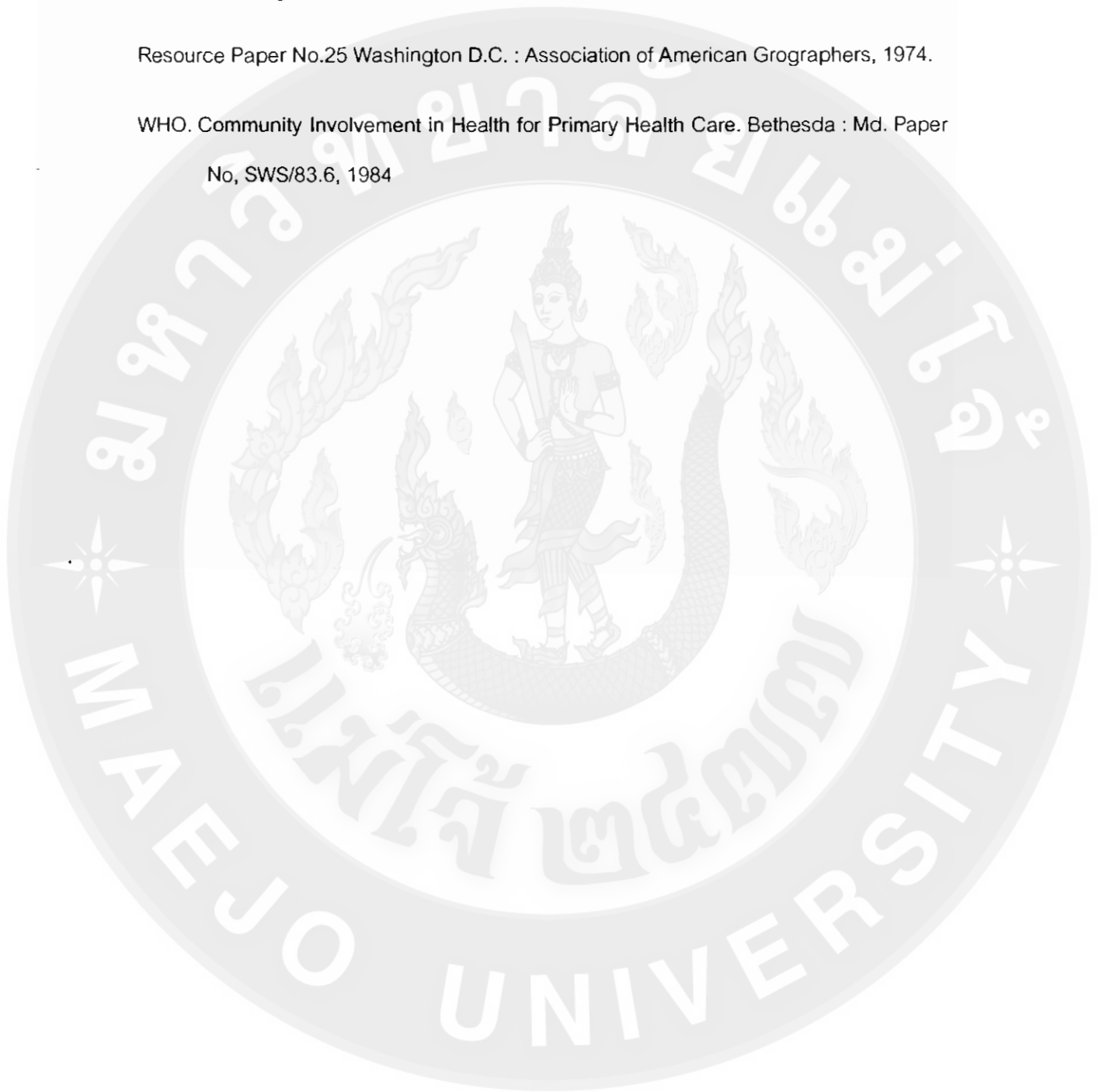
Gammelgard Gitbe. Women in Forest Communities in Northern Thailand. Chiangmai :

FAO Regional Office for Asia and the Pacific (RAPA), 1986.

Kasperson, R.E. and M.Breitbank. Participation, Decentralization and Advocacy Planning.

Resource Paper No.25 Washington D.C. : Association of American Geographers, 1974.

WHO. Community Involvement in Health for Primary Health Care. Bethesda : Md. Paper No, SWS/83.6, 1984

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาพที่ 1 การศึกษาตูงานการทำกระดามูลช้าง

ภาพที่ 2 การศึกษาตูงานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

ภาพที่ 3 การประชุมเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 4 การลงคะแนนเสียงเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 5 การฝึกอบรมการทำผลิตภัณฑ์จากด้ายและผ้าทอ

ภาพที่ 6 การฝึกอบรมการทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่

ภาพที่ 7 ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการฝึกอบรมของกลุ่มสตรีบ้านเมืองกัต

ภาพที่ 8 วิทยากรฝึกอบรมช่องทางการตลาด

ภาพที่ 9 วิทยากรฝึกอบรมเทคนิคในการรวมกลุ่มเพื่อทำธุรกิจชุมชน

ภาพที่ 10 การมอบเกียรติบัตรแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ภาคผนวก ข

แบบสอบถามโครงการวิจัย

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของสตรีในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อตอบสนองการ
ท่องเที่ยวในชุมชน

โดย

อาจารย์อุบลวรรณ อยู่สุข อาจารย์พสนิต สารมาศ และอาจารย์วีณา ฉัตรสูงเนิน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

1. เพศ () ชาย () หญิง
2. อายุ ปี
5. อาชีพ () เกษตรกร () ธุรกิจส่วนตัว
- () ธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในชุมชน () รับจ้างทั่วไป
- () รับจ้างในกิจการท่องเที่ยวของชุมชน () อื่นๆ ระบุ.....
6. รายได้ต่อเดือน..... บาท

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

1. ท่านได้รับทราบข่าวสารของโครงการวิจัยจาก.....

2. เหตุใดท่านจึงตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของโครงการวิจัย

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

กิจกรรม	การเข้าร่วม		การแสดงความคิดเห็น	
	เข้าร่วม	ไม่ได้เข้าร่วม	เข้าร่วม	ไม่ได้เข้าร่วม
การประชุมเพื่อเสนอผลิตภัณฑ์				
การศึกษาดูงาน				
การประชุมเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์				
การฝึกปฏิบัติพัฒนาผลิตภัณฑ์				
การออกร้านแสดงสินค้า				
การประชุมเพื่อประเมินผล				

ส่วนที่ 4 การประเมินผลิตภัณฑ์

การประเมิน	ความคิดเห็น	
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
มีความสวยงาม		
มีความคิดสร้างสรรค์		
มีประโยชน์ใช้สอย		
มีความหลากหลาย		
แสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชน		
เหมาะสมเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน		
ตอบสนองการท่องเที่ยวในชุมชน		
มีโอกาสเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่างยั่งยืน		

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

คณะผู้วิจัย

มิถุนายน 2547